

18-20. YÜZYILLARDA TÜRKİYE-DANİMARKA İLİŞKİLERİ

Mehmet Temel*

Özet

Türk-Danimarka ilişkileri, 14 Ekim 1756 tarihinde imzalanan Dostluk, Seyr-i Sefâin ve Ticaret Antlaşması ile başlamıştır. Danimarka bu antlaşmanın ardından Osmanlı Devleti'nde bir elçilik, 35 konsolosluk açmıştır. Danimarka ile 1827, 1841, 1859 ve 1862 yıllarında ticari, ekonomik ve Osmanlı gemilerinin Danimarka boğazlarından geçişini düzenleyen antlaşmalar imzalanmıştır. Türkiye Cumhuriyeti döneminde de 1926 yılından başlamak üzere değişik tarihlerde ticaret, hakemlik, ulaştırma, kaçakçılığa karşı işbirliği ve yatırım antlaşmaları imzalanmıştır.

Anahtar Sözcükler: *Osmanlı Devleti, Türkiye, Danimarka, Ticaret Antlaşması, Dannebrog Nişanı, Gümrük Vergisi.*

Abstract

Turkish-Danish Relations at the 18-20th Centuries

Turkish-Danish relations commenced by The Friendship, Seyr-i Sefâin (The Reciprocal Shipping Service) and Trade Agreement signed on 14 October 1756. After this agreement, Denmark opened an Embassy and 35 consulates. In the years 1827, 1841, 1859 and 1862, the agreements were signed on trade and economy and for regulating the passing of Ottoman trade ships through to the Straits of Denmark. Beginning by the year 1926, the agreements, including the field of trade, arbitration, communication, cooperation against the smuggling and investments, were signed in different years during the Republic of Turkey.

Keywords: *Ottoman Empire, Turkey, Denmark, Trade Agreement, The Medal of Dannenberg, Customs taxes.*

GİRİŞ

Bugün 43.094 km²lik yüzölçümü, yaklaşık 5.300.000 kişilik nüfusu, 33.000 dolarlık kişi başına düşen milli geliri, Vikingler dönemine (800-1050)

* Doç. Dr., Muğla Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fak., Tarih Bölümü, Muğla.

kadar uzanan tarihi ve meşrutî krallık yönetimi ile bir Avrupa ve İskandinav ülkesi olan Danimarka'nın Türkiye ile ilişkileri, XVIII. yüzyılın ikinci yarısının ilk yıllarında başlamıştır. Her ne kadar Danimarka, İsveç'le birlikte 1624 yılında Erdel Kralı Bethlen Gabor'un aracılığı ile Osmanlı Devleti'yle dostluk kurmak istemişse de, bu iki ülkenin devlet başkanlarına gönderilen birer namerin dışında söz konusu döneme kadar herhangi bir ilişki kurulamamıştır¹.

Danimarka'nın, XVII. yüzyılın başlarında Osmanlı Devleti ile dostluk ilişkileri kurmak istemesinin temelinde, deniz aşırı ülkelerde giriştiği ticari faaliyetlerin etkisi bulunmaktadır. Kral IV. Christian döneminde (1588-1648) bir süre Kuzey Avrupa'nın egemen gücü ve dünyanın büyük devletlerinden biri haline gelen bu ülke, İspanya'nın gerilemesinden de yararlanarak Hindistan ticaretine katılmak istemiş ve bu amaçla 1616 yılından itibaren Doğu Hindistan Kumpanyası, Grönland ve İzlanda Ticaret Kumpanyası adlarıyla ticaret şirketleri kurmuştur².

Ancak kralın, ülkedeki soylu sınıfın çıkarlarını gözeten anayasayı değiştirememesi ve Otuz Yıl Savaşlarında alınan yenilgiler nedeniyle bu güçlü dönem sürdürülememiş, ruhban ve burjuva sınıfı tarafından desteklenen ve krala geniş yetkiler tanıyan anayasa kabul edilinceye kadar ülke bunalımlı dönemler geçirmiştir³. XVIII. yüzyılın ikinci yarısına kadar Osmanlı Devleti ile ilişki kurulamamasında ülkedeki bu siyasal bunalımlar da etkili olmuştur.

Osmanlı Devleti'nin izlemiş olduğu, ülkede mal arzının artmasını teşvik etmek amacıyla ithalata genellikle kısıtlama getirilmemesi, transit ticareti engelleyen güvensizlik unsurları ile mücadele edilmesi, transit ticaret yapan zımmî ve müste'menlerin, yerli zımmîlerin ödemekte oldukları cizyeden muaf tutularak korunması⁴ gibi ekonomik politikalar, Danimarkalı tüccarlara da cazip görünmüş olmalı ki Danimarka, XVIII. yüzyılın ikinci yarısından itibaren Osmanlı Devleti'yle ticaret antlaşmaları imzalayabilmek için diplomatik girişimlerini yoğunlaştırmıştır.

Danimarka, 14 Ekim 1756 tarihinde iki ülke arasında ilk kez imzalanan Dostluk, Seyr-i Sefâin ve Ticaret Antlaşması'ndan sonra Osmanlı Devleti'ndeki ticari ve diplomatik faaliyetlerini arttırarak geliştirmiş, İstanbul'da açmış olduğu elçiliğin ardından İstanbul dışında 35 merkeze daha konsolos veya konsolos vekili atamıştır.

¹ Uzunçarşılı 1977, 238-239.

² Baykal 1988, 173.

³ Baykal 1988, 175-176.

⁴ Tabakoğlu 2000, 250-251.

Osmanlı Devleti ise 1894 yılına kadar Danimarka'da herhangi bir diplomatik temsilcilik açmadığından, bu ülkedeki işlerini Stockholm Elçiliği aracılığı ile takip etmiş, Birinci Dünya Savaşı ve Milli Mücadele yıllarında aksayan ilişkiler 1923 yılından itibaren Türkiye Cumhuriyeti Devleti ile kaldığı yerden devam etmiştir.

OSMANLI DÖNEMİ

I. 14 Ekim 1756 Tarihli Dostluk, Seyr-i Sefâin ve Ticaret Antlaşması

Danimarka Hükümeti, Kral IV. Christian döneminde başlatılmak istenen, ancak iç siyasal gelişmeler nedeniyle devam ettirilemeyen Osmanlı Devleti'yle ilişki kurma girişimlerini, XVIII. yüzyılın ortalarından itibaren yeniden başlatmıştır. Kral V. Frederich, İsveç ve Fransa'nın aracılığı ile başlattığı ilk girişimlerden sonuç alamayınca 24 Mart 1755 tarihinde Osmanlı Devleti'ne bir name göndererek doğrudan başvurmuştur.

Namesinde, Osmanlı Devleti ile ülkesi arasında herhangi bir yazışma ve haberleşme olmadığına değinen kral, iki ülke arasında maddeleştirilmiş bir şekilde dostluk ve ticaret sözleşmesi yapılmasını arzuladığını, böyle bir antlaşma için de askeri işler bakanı Sigismund Wilmo de Gaeher'in tam yetkili olarak görevlendirildiğini bildirmiştir⁵.

III. Osman tarafından Danimarka Kralı'na gönderilen cevapnamede de teklifin olumlu karşılandığı, Gaeher'in hüsn-ü iltifâta mazhar olduğu ve antlaşma için çalışmaların başlatılacağı bildirilmiş⁶ ve hemen ardından iki ülke arasında dostluk, seyr-i sefâin ve ticaret antlaşmasını içeren bir ahitname metninin hazırlanması ve imzalanması için, Sadrazam Mustafa Paşa'ya tam yetki verilmiştir⁷.

⁵ Namede şöyle denilmektedir: "...Devlet-i aliyeleri ile beynimizde bu âna değin bir güne mükâtebât ve mürâselât sebkât eylemediği, Devlet-i aliyeye ile miyânemizde akd-i mevâdd-ı dostluk ve ticarete arzumend olduğumuzdan maslahat-ı mezkûrenin rü'yet ve temşiyet ve itmâmına sarf-ı makdûr eylemek için hâlâ mecmû-u umûr-u askeriyemizin nâzırı rağbetlü sadâkatlü Sigismund Wilmo de Gaeher nâm mu'temet beyzâdemiz kemîneleri ruhsat-ı kâmile ile murahas tayin ve pişgâh-ı humâyün-u şehriyârilerine ba's ve irsâl olunub...". BOA, A.DVN.NMH, Def. 8-3, s.368.

⁶ BOA, A.DVN.NMH, s.369. Hammer Tarihi'nde, kral tarafından İstanbul'a gönderilen Gaeher'in, Baltık kıyılarından kalkan ve Kont Lutzov'un kumanda ettiği iki gemiye yüklenmiş değerli hediyeleri padişaha takdim ettiği, ticaret antlaşması imzalanmasında aracı olması için de padişahın imamı, meşhur zengin Bekir Efendi'nin damadı Molla Osman'a yüz kese para verdiği ifade edilmektedir. Hammer (Basım yılı?), 8; 284-285.

⁷ BOA A.DVN.NMH, s.373; BOA, A.DVN.DVE.d., Def. no.11/1, s.6.

Karşılıklı görüşmelerden sonra ortaya çıkan ve 17 maddeden oluşan ahitnamenin giriş kısmında, Danimarka Kralı ile Osmanlı Padişahı'nın egemenlik alanları sayıldıktan sonra antlaşma için her iki ülke tarafından tam yetkili olarak görevlendirilen Sadrazam Mustafa Paşa ve Gaehler'in adları zikredilip maddelere geçilmiştir. İstanbul'da hazırlanan antlaşmanın maddeleri şunlardır:

1. Osmanlı Devleti ile Danimarka Kralı arasında ebedi barış ve samimi dostluk olacaktır. Her iki tarafın bütün halkı engelsiz kara ve deniz ticareti yapabilecek, Danimarka kralının bayrak ve patentiyile hareket eden Danimarkalı gemiciler Osmanlı Devleti'nin iskele ve limanlarına mal ve eşyalarıyla geldiklerinde, beklediklerinde ve geri gittiklerinde rencide edilmeyecek, fırtınadan veya başka nedenden kazaya maruz kalıp zarar gören gemilerini tamir ettirebileceklerdir.

Kendi akçeleriyle kendilerini asgari düzeyde geçindirebilecek kadar (kefâf-ı nefis) satın aldıkları yiyecek içecek ve diğer eşyalarına engel olunmayacak, yasak kapsamında olmayan mal ve eşyalarının alım-satımında diğer dost devletlerin tüccarları hakkında uygulanan hükümler geçerli olacaktır.

Boğazlara, diğer liman ve iskelelere gelen Danimarkalı gemiler, diğer dost devletlerin gemileri gibi muamele görecekler, eskiden beri verilmekte olan üç yüz akçelik selamet akçesini ödeyenler başka bir istekle rencide edilmeyeceklerdir.

2. Danimarkalı gemilere, fırtına veya başka bir kaza nedeniyle tehlikeye maruz kaldıklarında gemicilik tekniğinde usta olanlar tarafından yardım edilecek, Osmanlı Devleti'nin liman ve iskelelerinde karaya oturan gemiler de o yerin vali, hâkim ve zâbitânı tarafından korumaya alınacaktır. Yok olmaktan kurtarılan mal, eşya ve giyecekler, sahiplerine iade edilmek üzere en yakın Danimarka konsolosluklarına teslim ettirilecek, alınmakta olan amele ve nakliye ücretinden başka bir ücret istenmeyecek, yağmalanan eşya, araştırılıp bulunduktan sonra teslim edilecektir.

3. Danimarkalı tüccardan ve onlara tâbi olanlardan, getirip götürdükleri eşya ve emtia için diğer dost devletlere uygulandığı gibi % 3 gümrük vergisi alındıktan sonra başka vergi istenmeyecek, gümrük eminleri eşyalarına değer fiyatından fazla fiyat takdir etmeyecekler, değerlerinde uzlaşmadıkları takdirde yine % 3'ten fazla vergi istemeyeceklerdir.

Danimarka elçisinin kendisine ait mal, eşya, giysi ve hediyesinden, altın, gümüş ve sikkeden ve diğer dost devletlerin gümrük ödemedikleri eşyadan vergi istenmeyecek, gümrük eminleri ancak mahallinde geçerli olan akçeyi kabul edebileceklerdir.

4. Danimarka gemisi, yükünü boşaltmaya imkân bulamadığı takdirde boşaltmaya zorlanmayacak, yükünü boşaltmadan başka bir mahalle gitmek istediğinde engel olunmayacak, herhangi bir bahane ile vergi vb. şeyler istenmeyecektir. Yükünün bir kısmını boşaltıp, kalanını başka bir mahalle nakletmek istediğinde, nakledilen mallarından boşalttığı takdirde gümrük vergisi istenecektir.

Gümrük vergisi ödenmiş mallar, Osmanlı Devleti'nin diğer liman ve iskelelerine nakledildiğinde gümrük vergisinin ödendiğine dair eda tezkeresinin gösterilmesi koşuluyla ikinci kez gümrük ve diğer vergilerden muaf tutulacaktır. Gümrükten eşya

kaçıran Danimarkalıya, diğer dost devletlere uygulanan muamele uygulanacak, gümrüğe ilişkin işlemlerde de dost devletlere uygulanan kurallar geçerli olacaktır.

Danimarkalılar ve onlara tabi olanlardan kassâbiye adıyla akçe istenmeyecektir.

5. Selamlaşma hususunda Danimarka savaş gemileri de diğer ülkelerin savaş gemilerinin yapmakta olduklarını icra ederler. Danimarka ticaret gemileri, Donanma-yı Humâyûn gemileriyle ve tâbileriyle veyahut Osmanlı bayrağı ile hareket eden gemilerle karşılaşmalarında, olageldiği üzere dost bir şekilde selamlarlar. Gemiler yollarından alıkonulamaz, kendilerinden herhangi bir şey istenmez veya zorla alıkonulamazlar.

6. Danimarka gemileri asker, top, cephane vb. mühimmat nakline zorlanamaz.

7. Müslüman tüccar ve reayaya ait eşya ve emtia, ücret karşılığında Danimarka gemileri ile nakledilmek istendiğinde Fransa, İngiltere ve Hollanda ile geçerli olan muamele uygulanır ve gümrük vergisi alınır. Danimarkalı tüccarların Danimarka gemileriyle getirip götürdükleri eşyalardan, Danimarka elçilerine ve konsoloslarına ait olan konsülatı resmi alınır.

8. Osmanlı Devleti'nde ikamet eden Danimarka elçileri, diğer dost devletlerin elçilerinde olduğu gibi rütbelerine göre serbestlik ve muafiyete sahiptirler. Osmanlı Devleti'nin iskele, liman ve adalarında konsolos, konsolos vekili ve tercüman bulunduran diğer dost devletler gibi konsolos, konsolos vekili ve tercüman bulundurulabilirler, lağvedebilirler veya yerlerine başkasını tayin edebilirler. İstanbul'daki elçilikte dört, ülkenin diğer bölgelerinde bulunan konsolosluklarda birer tercüman çalıştırabilirler.

9. Osmanlı Devleti'nde ikamet eden Danimarkalı konsoloslar, konsolos vekilleri ve tercümanları, tüccarlar ve onlara tabi olan evli ve bekâr hizmetçiler cizye ve diğer vergilerden muaftır.

10. Osmanlı Devleti'ndeki Danimarkalılar ve onlara tabi olanlar arasında kavga veya anlaşmazlık ortaya çıktığında, elçileri veya konsolosları Danimarka kurallarına göre hüküm verirler, Osmanlı kadıları ve hâkimleri karışamazlar.

Danimarka tüccarını korumak için Osmanlı Devleti'nde ikamet eden Danimarka konsolosları hapis olunamazlar. Her ne davaları olursa elçileri tarafından İstanbul'da görülecek, evleri mühürlenmeyecek, teftiş edilmeyecek ve araştırılmayacaktır.

Osmanlı reayası ile Danimarkalıların şer'i işleri ortaya çıktığında elçileri veya konsolosları veya vekilleri tarafından tercümanları aracılığı ile görülecektir. Danimarkalıları ve onlara tabi olanları, müslim veya Osmanlı reayası mahkemeye davet ettiğinde, tercümanlardan biri veya vekilleri bulunmadıkça cevap vermeye zorlanamaz.

Dört bin akçeden fazla olan davalar İstanbul'da görülecek, alım-satım, kefalet ve borçlanılan akçe hususlarında müslim ve Osmanlı reayası Danimarkalıları ve onlara tabi olanları dava ettiklerinde, şer'i hüccet veya yürürlük senedi olmadıkça şahitleri dinlenilmeyecek ve hapis olunmayacaktır.

Gitmek üzere olan ve anlaşmazlığı bulunan Danimarka gemisi hakkında konsolos ve tercüman tarafından derhal hüküm verilecek, sebepsiz olarak geminin hareketi ertelenmeyecek veya bekletilmeyecektir.

11. Borçlu olduğu halde iflas edip borcunu ödeyemeyen, borçlu olarak firar eden veya kaybolan bir Danimarkalının kefilleri yoksa diğer Danimarkalılar borcu ödemeye

zorlanamaz. Suçlanan ve kefaleti olmayan bir Danimarkalı firar ederse, diğer bir Danimarkalı bundan dolayı azarlanamaz ve rencide edilemez.

Danimarkalıların oturduğu bir mahalde birisi öldürüldüğünde, o mahaldeki Danimarkalıların suçlu olduğu şer'an sabit görülmemiş ise, o bölgedeki Danimarkalılar kan diyeti isteğiyle rencide edilemezler.

12. Danimarka'da doğan ve bizzat Danimarkalı olanlar savaş esnasında alıkonulmayacak, esir edilmeyecek, savaşta bulunmadığı halde yanlışlıkla esir düşmüş ise, durumu araştırılacak, Danimarkalı olduğu kesinleştikten sonra serbest bırakılıp elçiye veya konsolosa teslim edilecektir. Müslim veya herhangi bir Osmanlı vatandaşı Danimarka'da esir tutulamayacak, esir düşmüş ise derhal serbest bırakılacaktır.

13. Osmanlı Devleti'nde ölen Danimarkalıların geride bıraktıkları mallarını elçi veya konsoloslar varislerine teslim etmek üzere kayıt altına alacaklar, elçi veya konsolos yoksa malları ölenin ortağı kayıt altında tutacak, hâkimler ve zabitan tarafından müdahale olunmayacaktır. Ölen Danimarkalının öldüğü mahalde başka bir Danimarkalı yoksa malları, yazıları ve senetleri Danimarka elçisine teslim edilmek üzere hâkim tarafından mühürlenip kayıt ve koruma altına alınacak ve kısmet resmi (hisselere ayırma) istenmeyecektir.

14. Danimarkalılar, diğer ecnebilere olduğu gibi ayin icrasında serbesttirler.

15. İslâmiyeti kabul eden bir Danimarkalı, dava ettiğinde tercümanı aracılığıyla kendi isteğiyle islâmı seçtim diye ikrar etmedikçe zorlanamaz. İkrar ettiğinde, Danimarkalıları borcu ve üzerinde onlara ait mal olduğu kesinleşirse borçlu olduğu kişilere ve mal sahiplerine borcunu ödeyecek, sahipleri bulunmaz ise sahiplerine verilmek üzere elçisine veya konsoloslarına teslim edecektir.

16. Ticaret işinin kurallarıyla yürütülmesi için çaba gösterilecek, ticareti olumsuz etkileyecek durumlar, olabildiğince ortadan kaldırılacaktır.

Cezayir, Tunus ve Trablus Ocaklarıyla Danimarka Kralı arasında kararlaştırılmış olan dostluk maddeleri, gereği gibi uygulanabilmesi için Osmanlı Devleti tarafından korunacaktır. Aykırı bir durum ortaya çıktığında, Ocaklar üzerinde Osmanlı Devleti'nin hükmü geçerli olacak, olabildiğince aradaki düşmanlığın giderilmesine çalışılacaktır.

17. Yukarıda adı geçen, dostluk ve ticareti kapsayan maddeler, iki tarafça imzalandıktan sonra aykırı davranışlara asla izin verilmeyecek, gereği gibi yürürlükte ve muteber olacak, sonsuza kadar uygulanacak kanun olarak kalacaktır. Söz konusu maddeler, kralın tüccarı ve reayası hakkında geçerli olduğu gibi, Osmanlı Devleti tüccarı, reayası ve tâbileri hakkında da geçerli olacaktır. Bundan böyle iki tarafa yararlı ve hayırlı bazı maddeler ortaya çıktığında görüşmelerden sonra yürütülmesine çalışılacak ve yukarıdaki maddelere ilave edilecektir

Hatime (Sonuç)

Ebedi Dostluk, Seyr-i Sefâin ve Ticaret Antlaşması'mı Osmanlı Devleti adına imzalamaya tam yetkili veziriazam ile Danimarka Kralı adına imzalamaya tam yetkili kişi, Türkçe ve Latince olarak Konstantiniyye'de kaleme alınan imzalı ve mühürlü temessüklerini, sonsuza kadar uygulanacak kanun olmak

üzere birbirlerine teslim etmişlerdir. Temessüklerin imzasından itibaren beş ay veya daha kısa sürede onaylanmasına çalışılacaktır. 14 Ekim 1756⁸.

Danimarka Kralı, antlaşmanın imzalanmasının ardından padişaha 15 Şubat 1757 tarihinde memnuniyetini, teşekkürlerini ve antlaşmanın onaylandığını belirten bir name göndermiş ve hükümlerine aykırı davranılmasına izin verilmeyeceğini bildirmiştir⁹

25 Şubat 1757 tarihinde gönderdiği diğer bir namede de antlaşmanın hazırlanıp imzalanmasında üstün hizmeti görülen ve halen Osmanlı Devleti'nde bulunan murahhas Gæhler'in İstanbul'a ortaelçi olarak atandığını, itimada şayan buyurulmasını ve İstanbul'da oturmasına izin verilmesini istemiştir¹⁰.

Danimarka Kralı'nın bu isteği uygun görülmüş ve 1758 Eylül'ünde padişah tarafından gönderilen bir name ile Gæhler'in elçiliğinin kabul edildiği, İstanbul'da oturmasına izin verildiği, ahitname hükümleri doğrultusunda Osmanlı Devleti'ndeki Danimarkalı tüccar ve reyanın emniyet ve rahatlarının sağlanmasına ve korunmasına çalışılacağı bildirilmiştir¹¹.

Danimarka Hükümeti, antlaşmanın ülkesine tanıdığı hak ve yetkiler dahilinde Osmanlı Devleti'nde diplomatik temsilcilikler açmaya başlayacak ve ticari faaliyetlerini ülke genelinde yaygınlaştırmaya çalışacaktır.

II. Danimarka'nın Osmanlı Devleti'ndeki Diplomatik Temsilcilikleri

Danimarka, 1756 antlaşmasının ardından başta İstanbul olmak üzere, özellikle liman şehirlerine konsolos veya konsolos vekilleri atamaya başlamıştır. Danimarka Kralı'nın namesiyle atanan ve atandıkları merkezlerdeki Danimarka uyruklu kişi, tüccar ve gemicilerin hak ve hukuklarını gözetmekle görevli bu diplomatlara, görevlendirilmelerinin padişah tarafından da uygun görüldüğünü bildiren berat ve emr-i şerif zabtı verilmeden önce, haklarında Dîvân-ı Humâyûn Kalemî, Tâbiyyet Kalemî ve atandığı ilin valiliği tarafından araştırma yapılmaktadır. Araştırmada, atanan kişinin uyruğu, daha önce hangi görevlerde bulunduğu ve memuriyetinin onaylanmasında sakınca olup olmadığı üzerinde durulmaktadır¹².

⁸ BOA, A.DVN.NMH, a.g.def, s.373-375; BOA, A.DVN.DVE.d, a.g.def, s.6-13; BOA, A.DVN.NMH, Dos.41, no.9, Lef.1.

⁹ BOA, A.DVN.NMH, a.g.def, s.379-380; BOA, A.DVN.DVE, Dos.145, no.4.

¹⁰ BOA, A.DVN.DVE, a.g.dos, no.6; BOA, A.DVN.NMH, Def.17-1, s.39-40; BOA, A.DVN.NMH, Def. 8-3, s.395.

¹¹ BOA, a.g.def, s.397-398.

¹² Yabancı diplomatlarla ilgili bu uygulamanın, Osmanlı Devleti'nin son yıllarına kadar devam ettiği görülmektedir. 1914 Kasım'ında Danimarka Elçiliği'ne tercüman olarak atanan Osmanlı

Danimarka Hükümeti, İstanbul'a elçi atmadığı yıllarda İsveç-Norveç'in İstanbul'daki elçiliğine Danimarka'nın Osmanlı Devleti'ndeki işlerini yürütme yetkisi vermiştir. İki ülke arasında 13 Mart 1862 tarihinde imzalanan ticaret antlaşmasını Danimarka adına imzalayan elçi Kazimir Alfons de Hubsen'den sonra Danimarka'nın temsilciliğini İsveç-Norveç Elçiliği yürütmüştür. Ülkenin liman kentlerine atanan konsolos ve konsolos vekilleri de genellikle o bölgede ticaretle uğraşan gayr-i müslim tüccar ve müste'menlerden seçilmiştir. Osmanlı uyruklular da Danimarka konsolosu olarak atanabilmektedir. Gaehler'den sonra İstanbul'a atanan bazı Danimarka elçileri ve elçi vekilleri şunlardır:

Frederich Christian de Gassel,	Mart 1766, ortaelçi ¹³ .
Portoman,	Mart 1772, vekâleten ¹⁴ .
Baron İbsi,	1789, vefatından sonra yerine oğlu, Haziran 1815 ¹⁵ .
Paul Zohrab (elçi vekili),	1790 ¹⁶ .
Kazimir Baron de Hubsen,	Aralık 1827 ¹⁷ .

uyruklu Zare Çopuryan ile İtalya Elçiliği maiyeti tercümanlığına atanan Alexandr George Ferrari Efendilerin görevlerinin padişah tarafından onaylanması isteği üzerine haklarında yapılan araştırmalarda, Çopuryan'ın daha önce Şark Şinendiferleri Direktörlüğü Kalemî'nde, Osmanlı Bankası'nın Galata ve İstanbul şubelerinde çalıştığı ve bu sırada küçük bir meblağı zimmetine geçirdiği için işinden çıkarıldığı; Ferrari'nin ise Hukuk Mektebi'ni bitirdikten sonra Malûmât Gazetesi yazarlığı yaptığı, Rus Konsoloshanesi Tercümanlığı'na atandığı ve herhangi bir kötü halinin görülmediği anlaşılmıştır. BOA, DH.EUM.5.Şb, Dos.5, no.13, Lef. 1-4. 11 Haziran 1916 tarihinde Hariciye Nezareti'nden Dahiliye Nezareti'ne gönderilen tezkerede de Çopuryan'ın İngiltere ve Rusya hesabına büyük ölçüde casusluk yaptığının belgelendiği ve bu nedenle kendisine hissettirilmeden gözetim altında bulundurulması, tutuklanmasını gerektirecek bir davranışı görüldüğü anda yasal işlem yapılmadan önce elçisine bilgi verilmesi, kendilerine bilgi verilmeden de hakkında herhangi bir işlem yapılmaması gerektiği bildirilmiştir. BOA, DH.EUM.5.Şb, Dos.25, no.33.

¹³ BOA, A.DVN.NMH, Def. 8-4, s.526.

¹⁴ BOA, a.g.def, s.563-564.

¹⁵ BOA, HAT, Dos.1212, no.47474-A.

¹⁶ BOA, A.DVN.DVE, Dos.146, no. 10; BOA, a.g.dos, no.11; BOA, a.g.dos, no.18.

¹⁷ BOA, HAT, a.g.dos, no.47469-A. Dannebrog komandörü ünvanına sahip olan Hubsen, 1827 yılından önce bir süre maslahatgüzar olarak görev yapmış, 1827 yılında da ortaelçiliğe terfi etmiştir. BOA, a.g.dos, no.47473-A. Osmanlı Devleti'nde uzun süre görev yapan diplomatlardan biri olan Hubsen, 1836 yılında İstanbul'daki tebaasının ve maiyetinin francala, ekmek ve peksimet ihtiyacının karşılanabilmesi için fırın açmalarına izin verilmesi isteğinde bulunmuş, bu isteği küfe ve tabla ile dışarıya francala satılmaması şartıyla kabul edilmiştir. BOA, İ.MVL, no.3608, Lef.1. Danimarka Kralı VII. Frederich, 17 Ağustos 1848 tarihinde Osmanlı Padişahı'na gönderdiği namede, ülkesinin dış ülkelerde bulunan elçilerin sayısını azaltmak istediğinden Osmanlı Devleti nezdinde küçük elçilik ünvanıyla görev yapmakta olan Hubsen'in de Danimarka'ya geri çağrıldığını ancak iki ülke ilişkilerinin dostane bir şekilde devam edeceğini bildirmiştir. BOA, İ.MMM, no.943, Lef.1. Hubsen, bu namenin ardından resmi görevinin sona erdiğini, ancak İstanbul'da ikamet etmeye devam edeceğini bildirmiş ve padişahla resmi olarak vedalaşmak için randevu isteğinde bulunmuştur. Bu isteği kabul edilmiş

Homferisen (elçi vekili) 1834¹⁸.

Danimarka 1894 yılında İstanbul'da bir konsülato açmış ve o dönemde Osmanlı Devleti'ndeki Danimarkalıların işlerini yürütmekte olan İsveç-Norveç Devleti'nin İstanbul'daki konsolos vekili Mösyö Carl Gústav Fredholm'u Danimarka'nın İstanbul konsolosu olarak atamıştır¹⁹. Bu atama 3 Şubat 1894 tarihinde de padişah tarafından uygun görülmüş ve berât-ı âlî ile emr-i şerif zaptı verilmiştir²⁰.

Genel konsolos, konsolos vekili veya fahri konsolos atanan diğer şehirler şunlardır:

Akka	konsolos vekili ²¹ .
Antakya ve İskenderun	konsolos ve konsolos vekili ²² .
Avlonya	konsolos vekili ²³ .
Balya Badra (Mora)	konsolos vekili ²⁴ .
Beyrut	konsolos ²⁵ .
Edirne	konsolos ve konsolos vekili ²⁶ .
Eğriboz	konsolos ²⁷ .
Golos (Yenişehir-i Fener)	konsolos vekili ²⁸ .
Halep	konsolos ve konsolos vekili ²⁹ .
Halk-ül vad Boğazı (Tunus)	konsolos vekili ³⁰ .

ve kendisine 22 Eylül 1848 Perşembe günü saat 5'e randevu verilmiştir. BOA, a.g.b, Lef.2. Aynı yılın sonunda daha önce elçiliğe verilmiş olan fırın açma izninin, elçiliğin lağvedilmiş olması nedeniyle kendi adına verilmesi isteğinde bulunmuş, BOA, İ.MVL, a.g.b, Lef.2, ancak kendisine, elçiliğe verilen iznin feshedilmiş ve imtiyazın kalkmış olması gerekçesiyle fırınının adı esnafça idare olunan francala fırınlarından sayılmasını, esnaf tarafından kararlaştırılan belediye nizamlarına uyulmasını ve hazine kurallarına uygun davranılmasını kabul ettiği takdirde izin verilebileceği bildirilmiştir. BOA, a.g.b, Lef.3-5. Danimarka Hükümeti bu kişiyi ileriki yıllarda tekrar eski görevine getirmiş ve iki ülke arasında 1859 ve 1862 yıllarında akdedilen antlaşmaları Danimarka elçisi sıfatıyla imzalamıştır.

¹⁸ BOA, A.DVN.DVE, Dos.146, no.25.

¹⁹ BOA, İ.HR, 1311.B.27, Lef.1-3

²⁰ BOA, a.g.b, Lef.4.

²¹ BOA, A.DVN.DVE.d, a.g.def, s.41.

²² BOA, a.g.def, s.147.

²³ BOA, a.g.def, s.37.

²⁴ BOA, A.DVN.DVE.d, Def.no.11/1, s.113.

²⁵ BOA, A.DVN.DVE, Dos.100, no.1; BOA, A.DVN.DVE.d, Def.no.12/2, s.149.

²⁶ BOA, A.DVN.DVE a.g.dos, no.18.; BOA, A.DVN.DVE.d, a.g.def, s.156.

²⁷ BOA, a.g.def, s.6.

²⁸ BOA, A.DVN.DVE.d, Def.no.11/1, s.112.

²⁹ BOA, A.DVN.DVE, Dos.146, no.10.

³⁰ BOA, A.DVN.DVE.d, Def.no.12/2, s.150.

Hocabey (Odessa)	konsolos ³¹ .
İskenderiye	genel konsolos ³² .
İstandil	konsolos vekili ³³ .
İzmir	konsolos ve konsolos vekili ³⁴ .
Kahire	genel konsolos ³⁵ .
Kalas	konsolos vekili ³⁶ .
Kale-i Sultaniye	konsolos vekili ³⁷ .
Kıbrıs (Tuzla)	konsolos ³⁸ .
Koron	konsolos vekili ³⁹ .
Kuşadası Kazası	konsolos vekili ⁴⁰ .
Kudüs	konsolos vekili ⁴¹ .
Lazkiye	konsolos vekili ⁴² .
Mersin-Tarsus	konsolos vekili ⁴³ .
Narde	konsolos vekili ⁴⁴ .
Port Said	fahri konsolos (vice consulat) ⁴⁵ .
Rodos	konsolos vekili ⁴⁶ .
Sayda	konsolos vekili ⁴⁷ .
Selanik	konsolos ve konsolos vekili ⁴⁸ .
Sisam	konsolos vekili ⁴⁹ .
Sünne	konsolos vekili ⁵⁰ .
Süveys	fahri konsolos (vice consulat) ⁵¹ .

³¹ BOA, İ.HR, Dos.172, no.9339.

³² BOA, A.DVN.DVE, Dos.100, no.3.

³³ BOA, A.DVN.DVE.d, a.g.def, s.75.

³⁴ BOA, A.DVN.DVE, a.g.dos, no.2; BOA, A.DVN.DVE.d, a.g.def, s.157.

³⁵ BOA, A.DVN.DVE, a.g.dos, no.5.

³⁶ BOA, A.DVN.DVE, Dos.59, no.15.

³⁷ BOA, a.g.dos, no.19; BOA, A.DVN.DVE.d, a.g.def, s.147.

³⁸ BOA, a.g.def, s.113.

³⁹ BOA, a.g.def, s.116.

⁴⁰ BOA, A.DVN.DVE.d, Def.no.12/2, s.153.

⁴¹ BOA, a.g.def, s.139.

⁴² BOA, a.g.dos, no.23; BOA, A.DVN.DVE.d, Def.no.12/2, s.148.

⁴³ BOA, Y.A.RES, 1298.Z.8, Lef.1; BOA, a.g.def, s.157.

⁴⁴ BOA, a.g.def, s.114.

⁴⁵ BOA, A.DVN.DVE, Dos.100, no.4.

⁴⁶ BOA, a.g.def, s.133.

⁴⁷ BOA, A.DVN.DVE, Dos.132, no.2; BOA, a.g.def, s.148.

⁴⁸ BOA, A.DVN.DVE, Dos.59, no.22; BOA, a.g.def, s.155.

⁴⁹ BOA, a.g.def, s.125.

⁵⁰ BOA, A.DVN.DVE.d, Def.no.11/1, s.154.

⁵¹ BOA, a.g.def, s.137; BOA, İ.HR, 1321.C.29.

Şam	konsolos vekili ⁵² .
Trablusşam	konsolos vekil ⁵³ .
Trabzon	konsolos ve konsolos vekili ⁵⁴ .
Yafa	konsolos vekili ⁵⁵ .

Kendilerine berat ve emr-i şerif zabtı verilen elçi ve konsoloslar Osmanlı Devleti'nde birçok muafiyetlere sahip olmuşlardır. Bunların yanlarında çalıştırdıkları tercümanları, çocukları, eşleri, hizmetçileri her türlü haraç, avâzır ve kassâbiye vergisinden muaf oldukları gibi, iş görmek üzere başka şehir ve merkezlere gönderdikleri adamlarından cizye alınmamış, gidiş-gelişte can ve mal güvenliklerinin sağlanması için yol emri verilmiş, güzergahlarındaki yerel idarecilere ferman ve emirnameler gönderilmiştir. Fermanlarda, yerel idarecilerden, bu kişilerin yiyecek ve içeceklerine, tercümanların tercümanlığına hiçbir şekilde müdahale edilmemesi, cizyedârlar tarafından da rencide edilmemeleri istenmiştir⁵⁶.

Osmanlı Devleti ise XIX. yüzyılın sonlarında Kopenhag'da bir başşehbenderlik açmıştır⁵⁷. Ancak, Danimarka Kralı'nın 1898 yılındaki 80. doğum yıldönümünü kutlama törenlerine katılması için Brüksel elçisi Kara Todori Paşa'nın görevlendirilmesinden⁵⁸ ve Stockholm elçisi Şerif Paşa'nın tahriratından, bu şehbenderliğin bir süre sonra ya kapatıldığı ya da diplomat atanmadığı anlaşılmaktadır.

Osmanlı Devleti'nin Stockholm elçisi Şerif Paşa, 28 Temmuz 1900 tarihinde Hariciye Nezareti'ne gönderdiği 422 numaralı tahriratta, İskandinavya

⁵² BOA, A.DVN.DVE.d, Def.no.12/2, s.153.

⁵³ BOA, a.g.def, s.15.

⁵⁴ BOA, a.g.def, s.148; BOA, A.DVN.DVE, Dos. 59, no.21.

⁵⁵ BOA, a.g.def, s.123.

⁵⁶ Danimarkalı diplomatlara, tercümanlarına, ailelerine, hizmetçilerine ve görevlendirdikleri adamlarına tanınan hak, imtiyaz ve muafiyetler için bkz: BOA, A.DVN.DVE, Dos. 145, no.39; BOA, A.DVN.DVE, Dos.146, no.10; BOA, a.g.dos. no.11; BOA, a.g.dos. no.13; BOA, a.g.dos. no.16; BOA, a.g.dos. no.18; BOA, a.g.dos. no.21; BOA, a.g.dos. no.25; BOA, a.g.def, s.4-161; BOA, A.DVN.DVE.d, Def.no.11/1, s.104-141, 176-177; Yerel idarecilere gönderilen emirnamelere rağmen cizyedârlar zaman zaman sorun çıkarmışlardır. Danimarka'nın İstanbul maslahatgüzarı, 1791 Ekim'inde gönderdiği arzuhalde beratlı birinci tercümanı Alexandr Veled-i Konstandi'nin, görevli olarak gittiği İzmir'de cizyedâr tarafından, elindeki fermanın daha önce hiç duyulmadığı gerekçesiyle şiddetle dövülüp cezalandırıldığını ve ödemesi için eline zorla cizye kâğıdı verildiğini belirterek 1756 antlaşmasına aykırı olan bu durumun yasaklanmasını ve alınan cizyenin geri verilmesini istemiştir. Yapılan soruşturmada cizyedârın haksız olduğu anlaşılmış ve cizyenin geri iade edilmesi emredilmiştir. BOA, a.g.dos, no.33.

⁵⁷ BOA, HR.SYS, Dos, 2748, no.1.

⁵⁸ BOA, İ.HR, 1315.Za.11, Lef.1-2.

olarak tabir edilen İsveç-Norveç ile Danimarka'nın coğrafya, kültür, duygu, düşünce ve dillerinin kaynağı bakımından aralarında pek fark olmaması, Kopenhag'ın, Danimarka Kraliyet ailesiyle Avrupa'daki birçok hükümdar ailesi arasında kan bağı ilişkisi bulunmasından dolayı politika merkezi olması gibi nedenlerle Avrupa'daki devletlerin Stockholm'deki elçilerini aynı zamanda Kopenhag Elçiliği görevini yürütmekle görevlendirdiklerini bildirmektedir.

Tahriratta, iki ülke arasındaki ilişkilerin oldukça eskiye dayandığını ve Danimarka'nın Osmanlı Devleti ile ilişkilerini İsveç-Norveç Elçiliği aracılığı ile yürüttüğünü dikkat çekerek, Osmanlı Devleti'nin Kopenhag'da elçiliğinin bulunmamasını Osmanlı politikası açısından büyük bir eksiklik olarak gördüğünü ifade etmiştir. Tahriratının sonunda komşu ülkelerde bulunan Osmanlı elçiliklerinin Kopenhag'la ilgilerinin bulunmadığını da hatırlatan Şerif Bey Stockholm Elçiliği görevine ek olarak Kopenhag Elçiliği'nin de kendisine tevcih edilmesini istemiştir⁵⁹. Sadaret aracılığı ile padişaha sunulan bu tahrirata nasıl cevap verildiği bilinemediği gibi, 18 Kasım 1916 tarihinde geçici olarak Kopenhag Elçiliği'ne atanan Bükreş elçisi Safa Bey'den önce elçi atanıp atanmadığı da tespit edilememiştir⁶⁰.

Geçici görevini yaklaşık bir yıl kadar sürdüren Safa Bey tekrar Bükreş Elçiliği görevine dönmüş, onun yerine de eski Belgrad elçisi Ali Fuad Hikmet Bey atanmıştır⁶¹. Safa Bey'e de Danimarka Kralı tarafından büyük kordonlu Dannebrog nişanı verilmiş, 3 Mart 1918 tarihli padişah iradesiyle nişanın kabulü ve asılması uygun görülmüştür⁶².

III. 22 Ekim 1827 Tarihli Resmî Senet

Danimarka 1756 yılında imzalanan Dostluk, Seyr-i Sefâin ve Ticaret Antlaşması'ndan sonra Osmanlı Devleti'nin çeşitli ekonomik ve siyasal antlaşmalarla diğer devletlere tanımış olduğu yeni ticari hak ve imtiyazlardan yararlanabilmek için her fırsatta girişimlerde bulunmuştur. 7 Ekim 1826 tarihinde Osmanlı Devleti ile Rusya arasında imzalanan Akkerman Antlaşması'nın hemen ardından Osmanlı Devleti'ne başvurarak antlaşmanın

⁵⁹ BOA, Y.A.RES, 1318.12.30, Lef.1-3.

⁶⁰ BOA, MV, Dos.246, no.10; 1916 yılından önce Kopenhag'a elçi atanmadığı kuvvetle muhtemel gözükmektedir. Çünkü son yıllarda Osmanlı Devleti'nin Danimarka'daki bazı işlerini Stockholm elçileri takip etmiş, Danimarka Kralı, görev süresinin dolması nedeniyle ayrılan Stockholm elçisi Cevat Bey'e birinci rütbeden Dannebrog nişanı takdim etmiş, BOA, HR.MTV, Dos.301, no.38, Lef.1-3, 28 Aralık 1916 tarihinde de bu nişanın kabulü ve asılması padişah tarafından uygun görülmüştür. BOA, a.g.b, Lef.4,5.

⁶¹ BOA, MV, Dos.258, no 98.

⁶² BOA, HR.MTV, a.g.dos, no.41.

Karadeniz ticaretini düzenleyen yedinci maddesi ile Ruslara tanınan Boğazlardan geçiş ve Türk sularında serbest ticaret yapabilme hakkının kendilerine de tanınması için girişimde bulunması bunun ilk örneğidir⁶³.

Danimarka'nın serbest ticaret hakkı isteğinin kabul edilmesinin ardından reisül küttâp Mehmet Said Pertev Efendi ile Danimarka'nın İstanbul'daki elçisi Baron de Hubsen arasında bir resmi senet düzenlenmiş ve Danimarka tarafına verilmiştir. Dört madde ve sonuç kısmından oluşan resmi senedin maddeleri şunlardır:

1. Osmanlı Devleti, Danimarka bayraklı gerçek tüccar gemilerinin Danimarka veya diğer ülkelerden yükledikleri mahsulâtla Akdeniz'den Karadeniz'e; Rusya'dan yükledikleri mahsulâtla da Karadeniz'den Akdeniz'e geçmelerine izin verecektir.

Haliç'e girmek isteyen gemiler de Avusturya, İngiltere ve Fransa gemilerine yapıldığı gibi, memurlar aracılığı ile yoklanacak, ambarlarında tereke, silah, savaş malzemesi, at, pamuk ipliği, deri, kurşun, balmumu, sahtiyan, katı yağ, gön, koyun derisi, zift, kükürt, ipek, yapağı, pirinkok, zeytinyağı, bakır, kirpâs gibi yasak eşya, kaçak yolcu ve gemici bulunduranlar, bunları boşalttıktan sonra geçiş izni alabileceklerdir. Osmanlı Devleti'nden gemi satın alınması da yasaktır.

2. Danimarka tüccarının bu ticarettten elde edeceği menfaat ve yararları karşılık Osmanlı Devleti de ticaret gemilerinden tonajlarına göre ruhsatiye bedeli alacaktır. Buna göre 1.000 kileden 6.000 kileye kadar yük taşıyan gemiler üçüncü kısım, 6.000'den 11.000 kileye kadar yük taşıyabilenler ikinci kısım, 11.000'den 16.000 kileye kadar olanlar da birinci kısım gemi sayılacak ve Karadeniz'e geçiş izni aldıklarında Tersane-i Âmire Hazinesi'ne kısım sırasına göre 300, 450 ve 600 kuruş ruhsatiye ücreti ödeyeceklerdir. Taraflar arasında eksik ödeme ve fazla talepte bulunma gibi nedenlerle tartışma ve kavgâ meydana gelmesine izin verilmeyecektir.

3. Gerçek Danimarka bayrağıyla Haliç'ten gelip geçen Danimarka gemileri yoklandıktan sonra, diğer dost devletlerin gemilerine uygulandığı gibi gereksiz zorluklara ve güçlüklerle maruz bırakılmayacaktır.

Rus iskelelerinden aldıkları hububat yüküyle İstanbul Limanı'na giren Danimarka gemileri, yüklerinin nemli olduğu veya telef olacağı gerekçesiyle bu yükleri başka gemilere aktarmak istediklerini beyan ettiklerinde, Danimarka Elçiliği durumu Osmanlı Hükümeti'ne bildirecek, tuğralı emr-i âli alındıktan sonra yük, liman ve gümrük memurları nezaretinde alenî olarak başka bir gemiye aktarılacaktır.

4. İki ülke arasında daha önce imzalanan sözleşmeler gereğince Danimarka uyruklular İstanbul ve Akdeniz memleketlerinde ne şekilde korunuyor iseler, Karadeniz'deki Osmanlı memleketlerinde de aynı şekilde korunacaklar, gemileri kazaya uğradığında veya tamire muhtaç olduğunda tamir ve kalafat edebilecekler, ihtiyaç

⁶³ Akkerman Antlaşması'nın metni için bkz: Mecmua-i Muâhedât, C.IV, İstanbul, Ceride-i Askeriye Matbaası, 1298, s.58-64; Erim 1953, 263-268; Akkerman Antlaşması'nın ardından 28 Mayıs 1827 tarihinde İsveç-Norveç Devleti ile de bu ülkeye Karadeniz'de ticaret hakkı tanıyan antlaşma imzalanmıştır. Mecmua-i Muâhedât, C.I, s.162-164.

duydıkları yiyecekleri akçeleriyle satın alabilecekler, bu hususlarda asla incitilmeyeceklerdir. Danimarka da, Danimarka limanlarına giren Osmanlı ticaret gemileri hakkında, en itibarlı devlet tüccar gemilerinin sahip olduğu imtiyaz ve muafiyetleri uygulayacaktır.

Sonuç: Danimarka ticaret gemilerinin Karadeniz ticaretine ilişkin, görüşmeler sonucunda dört madde olarak akd ve tanzim edilen senet iki tarafça imzalanıp mühürlendikten sonra üç ay içinde, mümkün olursa daha önce onaylanıp teati olunacaktır. 22 Ekim 1827⁶⁴

IV. 1 Mayıs 1841 Tarihli Ticaret Antlaşması

Danimarka'nın Osmanlı Devleti ile ikinci kez ticaret antlaşması imzalama isteğinde bulunmasına neden olan gelişme de 16 Ağustos 1838 tarihinde İngiltere ile imzalanan (Baltalimanı) ticaret antlaşmasıdır⁶⁵.

İçerdiği hükümlerle kapitülasyonların yabancılara tanıdığı imtiyazları genişleten, yabancı tüccara Osmanlı tebaası gibi ve onun tabi olduğu kurallar çerçevesinde iç ticaret hakkı tanıyan, birçok üründe tek el usulünü kaldıran bu antlaşmadaki haklar, değişik tarihlerde yapılan antlaşmalarla Sardunya, İsveç-Norveç, İspanya, Hollanda, Belçika ve Prusya gibi ülkelere de tanınınca, Danimarka'nın İstanbul'daki ikamet elçisi 7 Mart 1840 tarihinde Hariciye Nezareti'ne bir takrir göndererek İngiltere ile Osmanlı Devleti arasında imzalanan ticaret antlaşmasına benzer bir antlaşmanın ülkesiyle de imzalanmasına kadar Osmanlı Devleti'ndeki Danimarkalılar hakkında İngiliz ve diğer ülkelerin uyruklarına tanınan en çok gözetilme imtiyazının uygulanmasını istemiştir⁶⁶.

Danimarka elçisinin en çok gözetilme isteğinin uygulanmasına fırsat kalmadan Kral VIII. Christian 1841 yılı başında Sultan Abdülmecid'e bir name göndererek iki ülke arasında 1756 yılında imzalanan Dostluk Seyr-i Sefâin ve Ticaret Antlaşması'nın 17. maddesindeki "iki tarafa yararlı ve hayırlı bazı maddeler ortaya çıktığında görüşmelerden sonra antlaşma maddelerine ilave edilecektir" hükmü gereğince 1756 antlaşmasına bazı maddeler eklenmesi isteğinde bulunmuştur.

⁶⁴ BOA, A.DVN.NMH, Dos.41, no.9, Lef.2; BOA, a.g.def, s.14. Bu senet Danimarka Kralı tarafından 8 Şubat 1828 tarihinde onaylanmıştır. BOA, a.g.def, s.16.

⁶⁵ 16 Ağustos 1838 tarihli Osmanlı-İngiliz Ticaret Antlaşması'nın metni için bkz: Mecmua-i Muâhedât, C.IV, s.272-274; Kütükoğlu 1974.

⁶⁶ BOA, HAT, Dos. 1242, no.48289-C.

Bu isteği olumlu karşılayan padişah, taraflar arasında mal değişimini ve ticaretin genişletilmesini öngören bir ek antlaşma metninin hazırlanması için Hariciye Nazırı Sadık Rifat Paşa'yı tam yetkili olarak görevlendirmiştir.

Danimarka adına görevlendirilen İstanbul elçisi Mösyö Kazimir Alfons Hubsen ile Rifat Paşa arasında yapılan görüşmeler sonunda on maddelik antlaşma metni hazırlanmış ve onaylanmıştır. Taraflardan aynen uygulanması ve korunması istenen antlaşmanın maddeleri şunlardır:

1. Hâlen geçerli olan tüm eski antlaşmalar gereğince Danimarka gemilerine ve uyruklarına verilen tüm hukuk, imtiyaz ve muafiyetler, bu sözleşme senediyle özel olarak değiştirilecek olanlar da dâhil olmak üzere aynen geçerli olacaktır.

Osmanlı Devleti tarafından tüm diğer devletlerin gemilerine ve tüccarlarına verilen ve gelecekte verilebilecek olan tüm hukuk, imtiyaz ve muafiyetler, Danimarka gemilerine ve tüccarlarına verilecektir.

2. Danimarka uyruklular, ortakları ve adamları Osmanlı Devleti'nin her yerinde iç ve dış ticaret yapabilecekler, toprak ve sanayi ürünü her çeşit mal ve eşyayı istisnasız alıp satabileceklerdir.

Osmanlı Devleti, tarım ürünleriyle diğer her türlü mahsullerin satın alınmasını yasaklayan tekel usulüyle, mal satımı sırasında veya mal satın alındıktan sonra başka mahalle nakli esnâsında zabıtân tarafından alınan tezkerenin kaldırıldığını resmen taahhüt eder.

Danimarka uyruklulara izin tezkeresi vermeye ve tedarik etmeye zorlayan her vezir ve zabıtânın davranışı, ahidnâme-yi bozmaya yönelik hareket olarak değerlendirilecek ve şiddetle cezalandırılacaktır. Kendilerinden izin tezkeresi isteneceği ve istendiği için zarar gördüğünü ve adaletsizliğe uğradığını ispat edenler, zarar ve hasarlarını tazmin ettirebileceklerdir.

3. Danimarkalı tüccarlar, ortakları ve adamları, Osmanlı Devleti'nin sınırları içinde sarf edilmek ve tüketilmek üzere, yine Osmanlı ülkesinden satın aldıkları ziraî ve sınaî malların alımı ve satımı esnâsında, en fazla izne sahip olan müslüman tüccarların ödediği vergi kadar vergi ödeyeceklerdir.

4. Osmanlı ülkesinden dışarıya ziraî ve sınaî mal ve eşya ihraç etmek isteyen Danimarkalı tüccarlar, ortakları ve adamları, satın aldıkları malları iskelelere getirinceye kadar her türlü vergiden muaf tutulacaklar, ancak mallar iskeleye ulaştığında kaldırılan iç ticaret vergilerinin yerine geçmek üzere % 9, bu malları ihraç ettiklerinde ise % 3 vergi ödeyeceklerdir. İhraç edilmek üzere iskelelerde satın alınıp, dâhilî vergileri ödenmiş olan tüm mal ve eşya için de % 3 ihraciye vergisi ödeyeceklerdir.

5. Danimarka'dan ve ona tâbi olan memleketlerden veya diğer ülkelerden Osmanlı Devleti'ne, kara ve deniz yoluyla ziraî ve sınaî mal ve eşya getirmek isteyen Danimarka tüccarı, önceden olduğu gibi mal ve eşyanın değeri üzerinden hesaplanan % 3 vergiyi ödeyecek ve istisnasız ülkenin her yerinde kabul edilecektir. Alınacak olan diğer iç vergilerin yerine de % 2 munzam vergi ödeyeceklerdir. Ülkeye giriş yapan mallardan bunların dışında alım-satım ve başka mahalle nakil esnâsında hiçbir vergi alınmayacaktır.

Bir iskele içinde bulunup, % 3 amediye vergisi ödenen mal ve eşya, başka hiçbir vergi ödenmeden diğer bir iskeleye taşınabilecektir. Taşındığı ikinci iskeleden ülkenin başka mahallerine nakledilen bu mallar için de % 2 munzam vergi ödenecektir.

Danimarka, gerek bu madde ile gerekse bu ahidnâmenin diğer maddeleriyle, Osmanlı Devleti'ni kendi iç idaresinin hukuki ve mülki uygulamalarından yoksun bırakmayacak, Danimarka uyruklulara ve mallarına eski antlaşmalarla ve bu sözleşme ile verilen ayrıcalıklara bir zarar gelmediği sürece başka bir şart isteğinde ve iddiada bulunmayacaktır.

6. Danimarka uyruklular, ortakları ve adamları yabancı ülkelerden getirdikleri malları Osmanlı Devleti'nin her tarafında serbestçe alıp verebilecekler, bunların ticaretini yapabilecekler, bu mallar için % 3'ten başka vergi vermemişler ise, % 2 daha munzam vergi ödedikten sonra hiçbir vergi ödemeyeceklerdir.

7. Danimarka ve diğer yabancı ülkelere ait ziraî ve sınaî mal ve eşyayı, Danimarka gemileriyle ve kendi malları olarak Boğazlardan geçiren Danimarka uyruklular, geçişlerinde veya yüklerini başka mahallerde satmak üzere diğer gemilere aktardıklarında, karaya çıkardıklarında hiçbir vergi ve aidat ödemeyeceklerdir.

Diğer ülkelere nakledilmek üzere Osmanlı Devleti'ne ithal olunan veya ithal edenin elinde kalan mal ve eşya, ilgili kişi tarafından başka ülkeye satılmak istendiğinde % 3 gümrük vergisi alınacak, başka hiçbir vergi istenmeyecektir.

8. Karadeniz ve Akdeniz Boğazları'ndan geçecek olan Danimarka tüccar gemilerine mutâd olarak verilmesi gereken gemi izin fermanları, gemilerin gecikmesine ve tehirlere yol açmayacak şekilde verilecektir.

9. Osmanlı Devleti, bu antlaşma ile kararlaştırılan ticaret usûlünün, ülkenin Avrupa, Asya, Afrika topraklarıyla, Mısır'da ve diğer tüm memleketlerinde yürürlükte olmasına razı olacaktır.

10. Danimarka uyrukluların Osmanlı Devleti'ne ithal ettikleri veya Osmanlı Devleti'nden ihraç ettikleri mal ve eşyanın kıymet ve takdiri veya bedelinde ortaya çıkan gecikme ve zorlukların giderilmesi için, (iki ülke arasında geçerli adetler gereğince) her bir eşya üzerine ödenecek meblağın Osmanlı sikkesi hesabıyla belirlenmesi ve tahsisi, iki ülkenin ticari işlemlerinde tam ehil olan memurların 14 yılda bir nasb ve tayinleriyle kararlaştırılacaktır.

On senelik süre için konulan tarifenin vadesi dolduğunda, Danimarka uyrukluların ihraç ve ithal ettikleri ticari malların değeri üzerine ödenecek % 3'lük vergi için taraflarca yine memur tayin edilecektir. Yedi senelik tarifenin süresi dolduğunda ise iki taraf bu tarifenin yeniden gözden geçirilmesini ve düzenlenmesini isteyebilecek, altı ay içinde taraflardan biri düzenleme talebinde bulunmazsa, aynı tarife sona erdiği tarihten itibaren yedi yıl daha yürürlükte kalacaktır.

Sonuç: Bu antlaşma senedi onaylanarak üç ay veya mümkün olduğu takdirde daha kısa sürede İstanbul'da mübadele olunacaktır. Yukarıda açıklanan ve kararlaştırılan on maddelik temessük yazılıp, mühürlenip ve imzalandıktan sonra Danimarka Kralı'nın murahhası olan elçiye verildi. 1 Mayıs 1841 tarihinde iki tarafın

murahhasları arasında mübadele olunan temessükler padişah tarafından onaylandıktan sonra, her iki tarafça maddelerin aleyhine davranılmasına izin verilmeyecektir⁶⁷.

Bu antlaşmadan yedi yıl sonra Danimarka Kralı VIII. Christian 20 Ocak 1848 tarihinde vefat etmiş, yerine de vefatından önce Osmanlı Devleti ile mevcut olan iyi ilişkileri devam ettirmesini vasiyet ettiği oğlu VII. Frederich tahta geçmiştir⁶⁸.

15 yıllık krallığı süresince Osmanlı Devleti ile ilişkilerini iyi düzeyde tutmaya çalışan yeni kral, Osmanlı Devleti ile Rusya arasında 1853 yılında çıkan Kırım Savaşı'nda tarafsızlık politikası izlemiş, 1859 yılında Osmanlı ticaret gemilerinin Danimarka boğazlarından geçişini ve ödeyecekleri vergiyi düzenleyen bir antlaşma imzalanmasını, 1862 yılında da iki ülke arasındaki 1841 tarihli ticaret antlaşmasını genişleten yeni bir antlaşma yapılmasını sağlamıştır. Ancak, yürürlüğe koyduğu Danimarka, Schleswig ve Holstein için geçerli, ortak ve demokratik eğilimli anayasanın Prusya'nın da desteğiyle ülkedeki düklüklerdeki ayrılıkçı ayaklanmaları hızlandırması üzerine 1863 yılında görevinden ayrılmıştır.

V. Danimarka'nın Kırım Savaşı'nda Tarafsız Kalacağına İlişkin Tavrı

Osmanlı Devleti'nin gittikçe zayıflamasından yararlanıp onu parçalamak isteyen Rusya, bu düşüncesini İngiltere'ye kabul ettiremeyince kutsal yerler sorunuyla, Ortodoks tebaanın Rusya tarafından korunması teklifinin reddedilmesini bahane ederek 1853 Ekim'inde Osmanlı Devleti'ne savaş açmıştı. İngiltere, Fransa ve Piyemonte Krallığı'nın da Osmanlı tarafında yer almasıyla tüm Avrupa devletlerini ilgilendirir hale gelen savaş 30 Mart 1856 tarihinde imzalanan Paris Antlaşması'yla sonuçlanmıştı⁶⁹.

Danimarka, gerek bu yıllarda ülkesinde meydana gelen ayrılıkçı isyanlar, gerekse Osmanlı Devleti'yle imzalamış olduğu dostluk ve ticaret antlaşmaları nedeniyle bu savaşta tarafsız kalmıştır. Danimarka Dışişleri Bakanı Blom, 20 Aralık 1853 tarihinde İstanbul'daki elçileri Baron Hubsen'e gönderdiği talimatnamede ülkesinin Osmanlı Devleti ile Rusya arasında çıkacak olan savaşta izleyeceği tarafsızlık politikasının esaslarının belirlendiğini ve bunun Osmanlı Hükümeti'ne bildirilmesini istemiştir.

⁶⁷ BOA, a.g.def, s.17-21; BOA, A.DVN.NMH, Dos.41, no.9, Lef.3.

⁶⁸ BOA, HR.TO, Dos.181, no.22.

⁶⁹ Kırım Savaşı için bkz. Karal 1983, V; 218-248; Kurat 1990, 65-91. Paris Antlaşması'nın metni için bkz. Mecmua-i Muâhedât, C.IV, s.242-258; Erım 1953, 341-353.

Talimatnamede, tüm devletlerin hukukuna eşit ölçülerde riayet, garazsızlık, doğruluk ve kınamayı gerektirmeyecek esaslar üzerine kurulduğu belirtilen bu politikanın, İsveç-Norveç Hükümeti'yle birlikte ittifakla kararlaştırıldığı ve tarafsızlık ilanının geçen Temmuz ayında Stockholm, Berlin ve Viyana Hükümetlerine bildirildiği, Avrupa Hükümetlerinin tamamıyla, Amerika Hükümeti'ne de hemen bildirileceği ifade edilmiştir⁷⁰.

1854 yılı başlarında Hubsen ve İsveç'in İstanbul maslahatgüzarı tarafından Hariciye Nezareti'ne gönderilen tavrilerde ise izlenecek tarafsızlık politikasının esaslarının ve nasıl uygulanacağını belirgin hale geldiği anlaşılmaktadır. Hubsen'in tavrine göre Danimarka, savaşan devletlerden birinin zararına diğerinin lehine sonuç verecek şekilde, aracılı veya aracısız müdahale etmekten kaçınacaktır. Savaşan devletlerin savaş ve ticaret gemileri Danimarka iskelelerinde kabul edilebilecek, fakat bazı savaş ve mühimmat gemilerinin Christiyano Limanı'na girmelerini yasaklama hakkı saklı tutulacaktır.

Gerektiğinde bazı sıhî ve inzibâtî kurallar konulabilecek, korsanların Danimarka'nın liman ve sahillerine girmelerine müsamaha gösterilmeyecektir.

Savaşan devletlerin gemileri, Danimarka limanlarından savaş malzemeleri dışında ihtiyaç duydukları tüm zahire ve eşyayı satın alabileceklerdir. Gemilerin batma, yara alma gibi tehlikeli durumlarla karşılaşmaları durumu haricinde her türlü prezanın Danimarka limanlarına girmesi ve oradan hüküm ve i'âm ile satılması yasaktır. Danimarka memleketlerinde savaşan devletlerle sürdürülen ticari ilişkiler kapsamında Danimarkalı gemiler her türlü emniyet ve kolaylığa sahip olacaklar, ancak abluka durumu kural ve hükümlerine kesinlikle uyacaklardır.

Takirde, Danimarka Krallığı'nın belirlenen bu tarafsızlık kurallarının devletler hukuku kuralları çerçevesinde onaylanacağı ümidinde olduğu ve Reşit Paşa aracılığı ile padişaha bildirilmesini istediği belirtilmektedir.

İsveç maslahatgüzarının tavrinde ise Danimarka ile kararlaştırılan kuralların yanı sıra İsveç'e ait bazı özel durumların yer aldığı görülmektedir. Takirde, savaşan devletlerin savaş ve ticaret gemilerinin İsveç-Norveç limanlarına kabul edilebileceği, ancak bazı savaş gemilerinin Stockholm Limanı'ndaki Vaksiholm Kalesi'ne, Christiyana Limanı'ndaki Kaholm Tabyesi'ne, Horint bölgesindeki Norveç savaş gemilerine ait iç limana, Karlshamn ve Karliskrona adlı limanlardaki istihkamlara, Gotland Adası'ndaki

⁷⁰ BOA, HR.MKT, Dos.99, no.94, Lef.1.

Sarto Limanı'nın Enholm mevkiinde inşa edilen tabyaların içerilerinden oluşan haliçlerin içerisine girmelerinin yasak olduğu belirtilmektedir⁷¹. Bu özel hükümlerin dışındaki hükümler ise Danimarka elçisinin taktirindekilerle bire bir aynıdır.

Danimarka ve İsveç elçilerinin taktirleri, hükümet ve padişah nezdinde değerlendirildikten sonra bu iki ülkenin izleyeceği tarafsızlık politikasının dostane bulunduğu ve saygıyla karşılanacağı belirtilmiş ve bunun her iki ülke temsilciliğine taktirle bildirilmesine karar verilmiştir⁷².

VI. Osmanlı Ticaret Gemilerinin Danimarka Boğazlarından Geçişini ve Ödeyecekleri Vergiyi Düzenleyen 14 Mart 1859 Tarihli Antlaşma.

Yukarıda da değinildiği gibi Osmanlı Devleti'yle dostluk ilişkilerini sürdürmek isteyen Kral VII. Christian zamanında Osmanlı ticaret gemilerinin Danimarka boğazlarından geçişini ve ödeyecekleri vergiyi düzenleyen bir antlaşma imzalanmıştır.

Osmanlı dış ticareti bakımından önem arz eden bu antlaşma 14 Mart 1859 tarihinde Danimarka'nın İstanbul elçisi Hubsen ve Hariciye Nazırı Mehmet Fuad Paşa tarafından imzalanmıştır. Altı maddeden oluşan antlaşmanın hükümleri şunlardır:

1. Danimarka Kralı, Danimarka'ya ait Belt ve Sund Boğazlarını kullanarak Kuzey Denizi'nden Baltık Denizi'ne geçmek isteyen yüklü veya yüksüz Osmanlı ticaret gemilerinden (ister transit geçsin, isterse demir atsınlar) gümrük, tonilato, ateşli alâmetler, fener ve nişan taşı vergisi almayacaktır. Fesh ve lağvedilen liman, seyr-i sefâin ve gümrük vergileri, başka bir ad altında alınmayacak ve yeni vergi konulmayacaktır. Adı geçen boğazlardan geçmek isteyen Osmanlı gemilerinin geçişi, hiçbir bahane ile yasaklanmayacak ve durdurulmayacaktır.

2. Danimarka Kralı, Danimarka'nın sahil, liman, nehir ve kanallarında mevcut olup, Sund ve Belt Boğazları'ndan gemilerin geçişini kolaylaştıran ateşli alâmetler, fener, şamandıra ve nişan taşlarının tamamını güzel ve bakımlı halde bulunduracaktır.

Osmanlı ticaret gemilerinden hiçbir şekilde vergi istemeksizin gemi geçişlerinin yararına olmak üzere ateşli alâmetleri, fener, şamandıra, ve nişan taşlarını ihtiyaca göre çoğaltabilecek, bunların yerlerini ve görevlilerini değiştirebilecektir.

Kılavuzluk vergisi değiştirilerek Osmanlı gemileriyle Danimarka gemileri eşit hâle getirilecek, kılavuzluk vergisi ancak kendi isteğiyle kılavuz çalıştırmak isteyen Osmanlı gemilerinden alınabilecektir. Danimarka, Sund ve Belt Boğazları'nda isteğe bağlı olan kılavuzluk hizmetini önceden olduğu gibi dikkatle yürütecektir.

⁷¹ BOA, a.g.b, Lef.3.

⁷² BOA, a.g.b, Lef.4.

Osmanlı ve Danimarka uyruklulardan isteyenler, Sund ve Belt Boğazları'nda gemi çekmek üzere vapur işletebilecek, isteyenlere tekelsiz ve yürürlükteki şartlara uyulmak üzere Danimarka tarafından ruhsat verilecektir.

Danimarka Kralı, İsveç-Norveç sahillerinde bulunup Sund Boğazı'nı aydınlatan ve gemilerin geçişlerini kolaylaştıran fenerlerin gelecekte de güzel bir şekilde korunmasını, İsveç-Norveç Kralı'yla ittifakla kararlaştırdığından, söz konusu fenerler için boğazlardan geçen Osmanlı gemilerinden herhangi bir vergi alınmayacaktır.

3. Danimarka Kralı, Kuzey Denizi ile Elbe Nehri ve Baltık arasında mevcut olan taraftan dolayı, diğer bir devlet hakkında önceki maddede geçerli olan imtiyazlardan fazlasını meccanen (ücretsiz) müsaade ederse, uygun bir bedel ödenmesi şartıyla Osmanlı Devleti nezdinde de icrâ etmeyi taahhüt eder.

4. Danimarka Kralı tarafından yapılan fedâkârlıklara karşılık, Osmanlı Padişahı, Sund ve Belt Boğazları'ndan alınan geçiş vergisinin lağvı nedeniyle verilecek tazmin akçesinden, Danimarka akçesi hesabıyla Osmanlı Devleti'nin payına düşen 35.925 talerini Danimarka Kralı'na ödemeyi taahhüt eder.

5. Dördüncü maddedeki 35.925 talerin, 3992 sterline tekabül etmekte olup, (9 talerin=1 sterlin) ilk taksiti, içinde bulunulan yılın Eylül ayının başında, 2. taksiti 1860 Mart'ının başında, 3. taksiti 1860 Eylül'ünün başında, 4. taksiti 1861 Mart'ının başında verilmek üzere dört taksit halinde Danimarka'nın Londra elçisine ödenecektir. İlk taksit 1859 senesi Eylül'ünün başında ödeneceğinden kalan üç taksit için yıllık % 4 gecikme faizi ilave edilerek, 2. taksit için 1018, 3. taksit için 1038, 4. taksit için 1058 İngiliz sterlini ödenecektir.

6. Bu antlaşma iki ay veya mümkün olursa daha kısa sürede onaylanarak İstanbul'da tasdiknâmeleri mübadele olunacağından iki tarafın murahhasları bu antlaşmayı imzalamışlar ve kendi mühürleriyle mühürlemişlerdir.

Sonuç: Bu muahede tarafımızca kabul ve tasdiklenerek Danimarka tarafına verildi. 17 Haziran 1859⁷³.

Abdülmecit döneminde imzalanan ticaret antlaşmaları ve yabancılara kapitülasyonlarla tanınan imtiyazların genişletilmesi sonucunda Osmanlı İmparatorluğu'nun dış ticaret hacminde büyük artış görülmüştür⁷⁴. Yabancılara tanınan tam serbest ticaret imtiyazından Osmanlı uyruklu Rum, Ermeni ve Yahudiler yabancılara kadar yararlanamayınca, Osmanlı vatandaşlığından

⁷³ BOA, A.DVN.DVE.d, a.g.def, s.21-23; BOA, A.DVN.NMH, Dos.41, no.9, Lef.4.

⁷⁴ 1838-1841 arası dönemde dış ticaret hacmindeki yıllık artış hızı %1.5 iken, 1852-1854 döneminde %5 in üzerine çıkmış, ihracat %5.3, ithalat ise %5.5 oranında artmıştır. Pamuk 1984, 27. 1840'larda Fransa ile yapılan ticaretin hacmi 39 milyon frank civarında iken, yirmi yıl sonra bu miktar 195 milyon franka yükselmiştir. C. Issawi, The Economic history of Turkey, Chicago, 1980, s.136'dan Tabakoğlu 2000, 257. Bu dönemdeki dış ticaret artışında Tanzimat'la birlikte Ticaret Nezareti'nin kuruluşunun, 1850 yılında Fransız Ticaret Kanunu'nun adapte edilerek kapitalist ticari ilişkilere izin veren faiz ve tüzel kişilik gibi kurum ve ilişkilerin kabul edilmiş olmasının, 1863 yılında Ticaret-i Bahriye Kanunnamesi'nin kabul edilmesinin de payı vardır. Tabakoğlu 2000, 256.

çıkartılma, akrabasının mirasından yoksun bırakılma, uhdesindeki her çeşit arazinin tasarruf hakkını kaybettirme gibi yaptırımlara rağmen yabancı ülke tâbiyetine geçmeye çalışmışlardır⁷⁵. Osmanlı Devleti'ndeki bu uygun ortamı değerlendirmek isteyen Danimarka Kralı VII. Frederich, tahttan ayrılmasına bir yıl kala Osmanlı Devleti'yle yeni bir ticaret antlaşması daha imzalamak istemiştir.

VII. 14 Mayıs 1862 Tarihli Ticaret Antlaşması

İki ülke arasında 1841 yılında imzalanan ticaret antlaşmasını genişleten bu antlaşmayı da Osmanlı Devleti adına Mehmet Emin Âlî Paşa ile Danimarka'nın İstanbul'daki fevkalade elçisi Kazimir Alfons Hubsen imzalamışlardır. Fransızca olarak kaleme alınan ve 23 maddeden oluşan bu antlaşmanın maddeleri şunlardır:

1. Eski antlaşmalarla Danimarka uyruklulara ve gemilerine verilmiş olan tüm hukuk, ayrıcalık ve muafiyetlerle, bu sözleşme ile değiştirilmiş olan hükümleri istisnasız onaylanmıştır. Osmanlı Devleti tarafından diğer devletlerin uyruklarına, gemilerine ve seyr-i sefâine verilmiş ve gelecekte verilebilecek olan izin, hukuk, ayrıcalık ve muafiyetler Danimarka uyrukluları ve gemileri için de geçerli olacaktır.

2. Danimarka uyruklular ve vekilleri Osmanlı Devleti'nin her tarafında iç ticaret için alım-satım yapabilecekler, dışarıya ihraç etmek amacıyla ziraat ve sınaî her türlü Osmanlı malını istisnasız satın almaya ve satmaya izinli olacaklardır. 1 Mayıs 1841 tarihli ticaret antlaşmasının ikinci maddesiyle, her türlü ziraat mahsulünden tekel usûlü resmen kaldırıldığından, bu tür mal ve eşyanın satılması veya satın alındıktan sonra başka bir mahalle nakli esnâsında tezkere istenmeyecek, istendiği takdirde bu, antlaşmaya aykırı bir hareket olarak değerlendirilecek ve tezkere isteyen Osmanlı memurları şiddetle cezalandırılacaktır. Tezkere vermeye zorlandığını ispat edenlerin tüm zarar ve ziyanları da tazmin edilecektir.

3. Danimarkalı tüccarlar veya vekilleri, Osmanlı Devleti sınırları içinde tüketilmek ve sarf edilmek üzere, Osmanlı ülkesinden satın aldıkları ziraat ve sınaî malların alım-satımı veya her türlü ticari işlemleri esnâsında iç ticaretle uğraşan Osmanlı uyrukluların veya en çok gözetilenlerin ödedikleri vergiler kadar vergi ödeyeceklerdir.

4. Taraflardan birinin ülkesinden diğerine ihraç edilen her türlü mal ve eşyadan, diğer ülkelere ihraç edildiğinde alınan vergiler kadar vergi alınabilecek, nakil ve ihracı yasak olan mallar da üçüncü ülkelere uygulananların kapsamını geçemeyecektir.

Osmanlı Devleti'ne ait ziraat ve sınaî ürünü satmak üzere mahallinden satın alan veya dışarıya ihraç etmek üzere nakleden Danimarka uyruklular ve vekilleri, satın alma ve nakil esnâsında hiçbir vergi ve aidât ödemeyecek, mallar ihraç edileceği iskeleye vardığında, sadece değeri üzerinden % 8'i aşmayacak şekilde reftiyye vergisi ödeyeceklerdir. Reftiyye vergisi ödenen mal el değiştirse bile, ülkenin hiçbir yerinde

⁷⁵ Karal 1983, VI; 260.

ikinci kez reftiyye alınmayacaktır. % 8'lik vergi, Gümrük İdare ve Nezareti'nin genel masraflarını karşılamak amacıyla, eşyanın değeri üzerinden hesaplanarak alınan % 1'lik orana ininceye kadar her yıl % 1 azalacaktır.

5. Osmanlı Devleti'ne karadan ve denizden giriş yapan Danimarka'nın ziraat ve sınaî mallarıyla, Danimarka'ya karadan ve denizden giren Osmanlı ziraat ve sınaî mallarından, diğer yabancı ülkelerin aynı çeşit mallarından alınan ithalat vergisinden başka ve fazla vergi alınmayacaktır. Her iki ülkenin birbirlerine ihraç yasağı koydukları ziraat ve sınaî mal ve eşyanın çeşidi, diğer ülkelere uygulanan yasak malların çeşidini geçemeyecektir.

Osmanlı Devleti, Danimarka'nın hangi bölgesinden gelirse gelsin, Danimarka'ya ait ziraat ve sınaî ürünlerin Osmanlı ülkesine girişini yasaklamayacak, bu malların değeri üzerinden alınan % 8'lik vergiden başka vergi almayacaktır. % 8'lik vergi, malın iskeledeki değeri üzerinden hesaplanacak, mal deniz yoluyla gelmiş ise gemiden karaya çıkarıldığında, karadan gelmiş ise ilk gümrükte ödenecektir. Bu vergi ödendikten sonra mal, ülke içinde nereye götürülürse götürülsün bayiden veya müşteriden hiçbir vergi ve aidat alınmayacaktır. Ancak söz konusu mal, Osmanlı sınırları içinde sarf edilmek ve tüketilmek üzere satılmayıp 6 ay içinde başka ülkelere ihraç edilmek istenirse, transit eşya hükmünde kabul edilerek hakkında, bu antlaşmanın 12. maddesindeki hükümler gereğince işlem yapılacaktır. Bu durumda % 8'lik amediyye vergisini ödediğini ispat eden tüccara, transit vergisiyle, amediyye vergisi arasında meydana gelen fark iade edilecektir.

6. Osmanlı Devleti'nden Eflak, Boğdan ve Sırp Emirlikleri'ne, buralardan da Osmanlı Devleti'ne gönderilecek eşya ve yabancı mallarından alınacak gümrük vergisinin, yalnız bir defaya mahsus olmak üzere uğranılan ilk gümrükten alınması kararlaştırılmıştır. Bu kural, gerek emirliklerden, gerekse Osmanlı Devleti'nden yabancı ülkelere götürülecek olan ziraat ve sınaî mallar için de geçerli olacak, emirliklerin mallarının gümrük vergisi gümrük idarelerine, Osmanlı mallarınki de bir defaya mahsus olmak üzere Osmanlı memurlarına verilecektir.

7 Antlaşma imzalayan iki tarafın uyruklarına birbirlerinin ülkesinde mağaza açma, ticaret, sanat, ziraat veya ambariye ve ikrâmiye kolaylığı gibi hususlarda yerli tebaa gibi işlem yapılacaktır.

8. Danimarka'ya, yasalara uygun olarak Danimarka gemileriyle ithaline izin verilen eşya, Osmanlı gemileriyle de taşınabilecek, Osmanlı gemileriyle taşınan mallardan, Danimarka gemileriyle ithal olunanlardan alınan vergilerden başka ve fazla vergi alınmayacaktır. Aynı şekilde Osmanlı Devleti'ne, Osmanlı gemileriyle yasalara uygun olarak ithaline izin verilen eşya, Danimarka gemileriyle de taşınabilecek, Danimarka gemileriyle taşınan eşyadan, Osmanlı gemileriyle ithal olunanlardan alınan vergilerden başka ve fazla vergi alınmayacaktır. İthal edilen eşya, ister üretildiği yerden, isterse dış ülkelere gelsin, hakkında yukarıda sözü edilen karşılıklı eşitlik muamelesi geçerli olacaktır.

İhracat hakkında da misliyle karşılık usulü geçerli olup, iki tarafın ülkesinden ihracına izin verilen ve verilebilecek her türlü eşya, gerek her iki tarafın gemileriyle ihraç olunsun, gerekse taraflardan birinin veya başka bir devletin limanına gönderilecek

olsun, eşyanın ihracı esnâsında her iki ülkede alınacak ihracât vergisi, ikramiye akçesi ve vergi iadesi eşit olacaktır.

9. Taraflardan birinin limanlarında, yerli gemilerden eşit şartlarla tonilato, liman, kılavuz, fener ve karantina vergileri alınmıyorsa, diğerinin gemilerinden de her ne şekil ve ad altında olursa olsun vergi alınmayacaktır. Bu eşit muamele, hangi limandan gelirse gelsin ve nereye gidecek olursa olsun iki tarafın gemileri hakkında geçerli olacaktır.

10. Danimarka ve Osmanlı yasaları gereğince Danimarka ve Osmanlı gemisi sayılan tüm gemiler, bu antlaşmaya ilişkin maddelerde iki tarafça, Osmanlı ve Danimarka gemisi gibi kabul edileceklerdir.

11. Danimarka'ya ait ziraâ ve sınaî mal taşıyan Danimarka veya yabancı ülke gemileriyle, yabancı ülkelere ait ziraâ ve sınaî malları taşıyan Danimarka gemileri, Akdeniz ve Karadeniz Boğazları'ndan geçtiklerinde, mallarını başka gemilere aktardıklarında veya malları dış ülkeye satılmak üzere yola çıkıncaya kadar sınırlı bir süre için karaya çıkarıldığında malları için hiçbir vergi ve aidât ödemeyeceklerdir. Karaya çıkarılan mallar, İstanbul'da transit ambarına, transit ambarı olmayan diğer mahallerde gümrüklerin nezareti altına konulacaktır.

12. Osmanlı Devleti, yurt dışına ihraç edilmek üzere ülkeye ithal edilen kara transit eşyası statüsündeki mallardan alınmakta olan % 3'lük gümrük vergisini derhal % 2'ye indirecek ve bu vergi, mallar Osmanlı Devleti'ne girdiği esnâda ödenecektir. Söz konusu vergi, bu antlaşmanın yürürlüğe girişinden başlamak üzere sekiz yılın sonunda % 1'e indirilecek ve kaydiyye masraflarını karşılamada kullanılacaktır. Osmanlı Devleti, özel bir yasa ile hileli durumların ortaya çıkmasını yasaklayan önlemleri alma hakkına sahiptir.

13. Osmanlı Devleti'nde, yabancı ülkelere ait sınaî ve ziraâ malları alıp satan Danimarka uyruklular veya vekilleri, kendi ülkelerinin mal ve eşyalarının ticaretini yapan diğer yabancı ülke uyrukluların ödemekle yükümlü oldukları vergiyi ödeyecekler ve onların yararlandıkları hukuk, ayrıcalık ve muafiyetlerden yararlanacaklardır.

14. Bu antlaşmanın 5. maddesindeki şartlar ve hükümlere dayalı olarak Danimarka uyruklular, Osmanlı Devleti'ne tuz ve her ne şekilde olursa olsun tütün ithal edemeyeceklerdir. Ancak Osmanlı Devleti içinde sarf edilmek ve tüketilmek üzere Osmanlı Devleti sınırları içinde alıp sattıkları tuz ve tütün için, tuz ve tütün ticareti yapan ve en çok gözetilen statüsüne sahip Osmanlı uyrukluların ödemekle yükümlü oldukları vergileri ödeyecekler ve kurallara tâbi olacaklardır.

İthalât yasağına karşın Osmanlı Devleti'nden tuz ve tütün ihraç etmek isteyen Danimarka uyruklular hiçbir vergi ödemeyecek, ancak ihraç edecekleri tuz ve tütün miktarını gümrük idaresine bildirmek zorunda olacaklardır. Gümrük İdaresi, önceden olduğu gibi tuz ve tütün ihracatına nezaret etme hakkını koruyacak, fakat her ne bahane ile olursa olsun bu iki maldan hiçbir vergi almayacaktır.

15. İki taraf, Osmanlı Devleti'nin, Osmanlı ülkesine barut, top, silah ve savaş mühimmâtı ithalini genel olarak yasaklama hak ve yetkisini koruduğunu kabul etmiştir. İthali yasak kapsamında olan savaş alet ve edevâtı, resmi bir beyanname ile açıkça ilan edilmedikçe ithal yasağı geçerli olmayacaktır.

İthal yasak olmayan savaş malzemesi Osmanlı ülkesine ithal edildiğinde mahalli yasalara tâbi olacak, fakat Danimarka Elçiliği istisnai izin isteğinde bulunursa çok sağlam gerekçeler engel olmadığı sürece izin verilecektir. Barutun ithali yasak değilse şu şartlara tâbi olacaktır:

Danimarka uyruklular, mahalli yasaların belirlediği miktardan fazla barut satamayacaktır. Barut yüklü bir Danimarka gemisi Osmanlı Devleti'nin bir limanına uğradığında, mahalli memurların belirlediği bir mahalde demirleyip yükünü yine memurların göstereceği ambarlara boşaltacak, barut sahipleri de kurallara uygun olarak ambarlara girebileceklerdir. Av tüfeği, piştov, süs silahları veya özel amaçlı barut, bu maddedeki kurallara dâhil değildir.

16. Danimarka ticaret gemilerinin Akdeniz ve Karadeniz Boğazları'ndan geçişi için verilecek olan gemi izni fermanları beklemelerine neden olmayacak şekilde verilecektir.

17. Yükünü Osmanlı Devleti'ne teslim edecek olan Danimarka ticaret gemilerinin kaptanları limana vardıklarında, yüklerinin manifestolarının bir süretini gümrüğe vereceklerdir.

18. Gümrükten kaçırılarak ithal edilen eşyaya devlet tarafından el konulabilecek, memurlar tarafından tutulan kaçak eşyanın takdir veya mazbatasını düzenlendikten sonra, kaçak sayılan eşyanın sahibinin mensup olduğu konsoloshaneye bildirilecektir. Kaçırma olduğu layıkıyla ve kuralıyla ispat edilemeyen mallara el konulamayacaktır.

19. Danimarka'ya ithal edilecek Osmanlı ziraî ve sınaî malları, en çok gözetilen ve imtiyaza sahip olan ulusun aynı çeşit mallarına uygulanan muameleye tabi olacak, yabancı devletlerin uyruk, gemi, ticaret ve seyr-i seffâinine verilen ve gelecekte verilecek olan, hukuk, imtiyaz ve muafiyet Osmanlı uyruklulara, gemilerine, ticaret ve seyr-i seffâinine de verilecektir.

20. Bu ahitname onaylandıktan sonra, 1 Mayıs 1841 tarihinde iki taraf arasında imzalanan sözleşmenin yerini alacak ve 13 Mart 1862 tarihinden başlamak üzere 28 yıl yürürlükte kalacaktır. Ancak taraflar isterlerse 14. ve 21. yılın sonunda değişiklik teklifinde bulunabilecekler veya sözleşmenin süresini sona erdirebileceklerdir. Bu durumda sözleşmenin sona erdirilmesi teklifinden bir yıl sonra antlaşmanın hükümleri feshedilmiş sayılacaktır.

Bu sözleşme, Osmanlı Devleti'nin Avrupa, Asya, Afrika topraklarıyla, Mısır, Sırbistan, Eflak ve Boğdan Emirlikleri'nde yürürlükte olacaktır.

21. Danimarka Kralı, bu antlaşmanın her bir maddesinde kullanılan söz ve tabirlerin doğal, açık ve doğru anlamlarından başka ve fazla hiçbir hüküm ve anlam çıkarmayacak, uygulanmasında Osmanlı Devleti'ne hiçbir engel yaratmayacaktır. Osmanlı Devleti'nin iç hukuk idaresi de bu antlaşma ile Danimarka uyruk ve mallarına verilen imtiyazların iki ülke arasında eskiden var olan antlaşmaları yok saymasına neden olmayacaktır.

22. Danimarka'dan Osmanlı Devleti'ne ve Osmanlı Devleti'nden Danimarka'ya ithal olunacak veya Danimarkalı tüccar ve vekilleri tarafından Osmanlı Devleti'nden diğer ülkelere ihraç edilecek ziraî ve sınaî mallarla, alım-satımında serbest oldukları her çeşit mal ve eşyadan alınacak gümrük vergilerinin tarifelerini düzenlemek üzere iki taraf beraberce komiserler tayin etmeyi kararlaştırmışlardır. Bu şekilde belirlenen yeni

tarife, 13 Mart 1862 tarihinden başlamak üzere yedi yıl geçerli olacak, yedi yılın sonunda taraflardan her biri söz konusu sürenin dolmasından bir yıl önce tarifenin yeniden görüşülmesini isteyebilecek, taraflardan biri tarafından herhangi bir görüşme veya değişiklik girişiminde bulunulmaz ise, tarife önceki yedi yılın sona erdiği gündən başlamak üzere yedi yıl daha geçerli olacaktır. İkinci yedi yılın sonunda da aynı usul tekrarlanacaktır.

23. Bu ahitname onaylanacak ve tasdiknameleri İstanbul'da iki ay veya mümkün olursa daha önce teati olunarak 13 Mart 1862 tarihinden itibaren yürürlüğe konulacaktır.

Sonuç: Söz konusu maddeler tarafımızdan kabul edilip onaylanmış ve tasdikname-i humâyûnumuz Danimarka'ya verilmiştir. 14 Mayıs 1862⁷⁶.

Danimarka ile imzalanan ticaret antlaşmalarından sonra iki ülke arasındaki ticaret hacmi hakkında bilgi edinemesek de Boğazlardan geçen Danimarka gemilerinin sayılarından bazı ipuçları elde etmek mümkündür. 1857 yılı Nisan ayında Boğazlardan her iki yönde geçiş yapan Danimarkalı gemi sayısı 15, yük tonajı 889 ton, geçişten elde edilen gelir 36 kuruş iken⁷⁷, 1873 yılı Mayıs ayında geçiş yapan gemi sayısı 24'e, tonajı 963 tona elde edilen gelir de 50 kuruşa yükselmiştir⁷⁸.

Bu antlaşmalara rağmen Danimarka'nın Osmanlı Devleti'nin dış ticaret hacminde önemli bir yeri olduğunu söylemek mümkün değildir. Tanzimat döneminde Osmanlı dış ticaretinde Fransa, İngiltere, Avusturya, Rusya gibi ülkeler önemli bir yer tutarken, bu ülkeler arasına XIX. yüzyılın son çeyreğinden itibaren Almanya da katılmıştır. 1914 yılına gelindiğinde Osmanlı dış ticaretinde İngiltere'nin payının % 20.2, Avusturya-Macaristan'ın % 13.2, Fransa'nın % 12.4, Almanya'nın % 9.3, İtalya'nın % 7.2, Rusya'nın % 6.8 olduğu görülmektedir⁷⁹.

VIII. Nişan Teatileri ve Nameler

Danimarka ile Osmanlı Devleti arasında, ticari ilişkilerin yanı sıra siyasal ve kültürel ilişkilerin de mevcut olduğu anlaşılmaktadır. İki ülke arasında yoğun olarak nişan ve name teatisi görülmüş, Danimarka Kraliyet ailesindeki doğum, ölüm, evlenme ve yıldönümü kutlamaları hakkında Osmanlı padişahına nameler gönderilmiştir. Mesleğinde başarılı olup iki ülke ilişkilerine olumlu katkıda bulunan devlet görevlilerine de her iki tarafça nişanlar takdim edilmiştir. Osmanlı uyruklulara verilen yabancı nişanlar, ancak padişahın uygun görmesinden sonra asılabilmektedir.

⁷⁶ BOA, a.g.def, s. 24-28.

⁷⁷ BOA, A.DVN.DVE, Dos.59, no.13.

⁷⁸ BOA, a.g.dos, no.14.

⁷⁹ Eldem 1994, 17.

1. Danimarka Tarafından Verilen Nişanlar

Danimarka tarafından Osmanlı yetkililerine verilen nişanların büyük bir kısmı Kral IX. Christian döneminde (1863-1906) takdim edilmiştir. Osmanlı Arşivi belgelerinden tespit edebildiğimiz nişanlardan ilki, 1884 yılında Kopenhag'da düzenlenen Sıhhiye Konferansı'na Osmanlı Devleti'ni temsilen katılan Mekteb-i Tıbbiye muallimi ve Sıhhiye-i Umûmiye üyesi Miralay Zoiros Bey'e verilmiş olan Dannebrog komandörlük nişanıdır⁸⁰. Tıbbiye Nezareti bu nişanın kabulü ve asılmasına izin verilmesi için 19 Nisan 1885 tarihinde istekte bulunmuş ve 4 Mayıs 1885 tarihinde padişah tarafından uygun görülmüştür⁸¹. Diğer nişanlar da şunlardır:

İsmi	Memuriyet ve Rütbesi	Nişanın Derecesi	Verildiği Tarih
İsmail Şevki Bey	Bahriye binbaşı	Şövalye 2. derece	6. 3. 1885.
Ahmet Bey	Binbaşı	Komandör 2. derece	6. 3. 1885.
Hasan Cemil Paşa	Ferik	Dannebrog	10. 3. 1885 ⁸² .
Hüseyin Tahsin	Binbaşı	Komandör 2. derece	18. 3. 1885.
Mehmet Bey	Miralay	Komandör 2. derece	18. 3. 1895.
Burhaneddin Bey	Yüzbaşı	Şövalye 2. derece	18. 3. 1895.
İzzet Ahmet	Yüzbaşı	Şövalye 2. derece	18. 3. 1895.
Ziya Bey	Yüzbaşı	Şövalye 2. derece	18. 3. 1895.
Süleyman Paşa	Erkân-ı Bahriyeden	Krat de Croix	15. 9. 1885 ⁸³ .
Kolyasil Efendi	Korvet kapudanı	Şövalye 2. derece	18. 3. 1895.
Tevfik Efendi	İstimbót süvarisi	Şövalye 2. derece	18. 3. 1895.
Said Paşa	Erkân-ı Bahriyeden	Komandör 1. derece	11. 3. 1905.
Huba Paşa	İstabl-ı Âmire Müdürü	Komandör 1. derece	11. 3. 1909.
Halil Bey	Mülazım	Şövalye 2. derece	11. 3. 1909.

Danimarka Hükümeti, 1922 Eylül'ünde İstanbul'daki elçiliği aracılığı ile Hariciye Nezareti'ne gönderdiği bir tavrile Danimarka tarafından daha önce kendilerine Dannebrog nişanı verilmiş olan Osmanlı memurlarından halen görevde olanların hizmet ve ikametgâhlarının bildirilmesini, vefat edenlerin de varislerinden nişanların geri alınarak kendilerine iade edilmesini istemiştir⁸⁴.

⁸⁰ BOA, İ.DH (İrade Dahiliye), no.75180, Lef.1.

⁸¹ BOA, a.g.b, Lef.2-3.

⁸² BOA, Y.EE, Dos.51, no.10.

⁸³ Teftiş-i Askeri Komisyonu üyesi de olan Süleyman Paşa 1885 yılında Osmanlı Padişahı'nın imtiyaz nişanını Danimarka Kralı'na takdim etmek üzere bu ülkeye gönderilmiştir. Nişan ve nameyi alan kral, paşaya Dannebrog nişanının birinci rütbesini vermiştir. BOA, Y.A.RES, 1303.3.14. Süleyman Paşa'nın Danimarka'ya gidiş-geliş masrafları Maliye Hazinesi'nden ödenmiş, Padişah tarafından da 300 kuruş bahşiş verilmiştir. BOA, İ.DH, no.75932.

⁸⁴ BOA, HR.MTV, Dos.301, no.43, Lef.1.

Danimarka'nın bu isteğinin ardından Sicill-i Ahvâl Müdüriyeti nezdinde geniş bir araştırma başlatılarak nişan sahipleri belirlenmeye çalışılmıştır⁸⁵. Yapılan araştırmalardan İstabl-ı Âmire Müdürü Alman uyruklu Huba Paşa'nın feriklik rütbesine kadar yükselerek 23 Nisan 1910 tarihinde emekli olduğu ve Berlin'e yerleştiği, Ahmet Bey'in 18 Mart 1890 tarihinde vefat ettiği, diğerlerinin durumunun belirlenmesi için de künyelerinin ve memuriyet sınıflarının tespit edilmesi gerektiği anlaşılmıştır⁸⁶.

2. Osmanlı Devleti Tarafından Verilen Nişanlar

Osmanlı Devleti tarafından verilen ilk nişan, iki ülke arasında artmakta olan ilişkilerden duyulan memnuniyetin nişanesi olarak Kral IX. Christian'a 2 Eylül 1885 tarihinde verilen ve ilk kez 1879 yılında ihdas edilen Osmanlı Devleti'nin en büyük nişanı murassa' imtiyaz nişanıdır. 12 Ağustos 1885 tarihinde imâl edilen⁸⁷ bu nişan, berat ve iki kıta madalyasıyla birlikte yâverândan Ferik Süleyman Paşa aracılığı ile Danimarka Kralı'na takdim edilmiştir⁸⁸. 7 Kasım 1885 tarihinde Danimarkalılara verilen diğer nişanlar şunlardır⁸⁹:

Hariciye Nazırı Baron de Rozen Orenlen'e birinci rütbeden Osmanî,

Kraliyet Sarayı Nazırı Mösyö Doleren Shuld'a birinci rütbeden Osmanî,

Kralın Velihaht Dairesi müdürü Mösyö Nagler'e birinci rütbeden Mecîdî,

Hariciye Nezareti'nde genel müdür Dük Del'e birinci rütbeden Mecîdî,

İstihkam miralaylarından Mösyö Husgir'e ikinci rütbeden Osmanî,

Hariciye Nezareti müdür muavinleri Mösyö Estrob, Mösyö Buysen ve Mösyö Frag'a üçüncü rütbeden Osmanî,

Hariciye Nezareti memurları Baron Corfan ve Mösyö Guvad'a dördüncü rütbeden Osmanî,

Beyrut'ta ikamet eden Danimarka konsolos vekili Mösyö Luvit'e üçüncü rütbeden Mecîdî.

⁸⁵ BOA, a.g.b, Lef.2.

⁸⁶ BOA, a.g.b, Lef.3,4,5.

⁸⁷ BOA, İ.DH, no.75653.

⁸⁸ BOA, Y.PRK.NMH, Dos.3, no.20, Lef.1-2.

⁸⁹ BOA, İ.DH, no.76336.

Danimarka Kralı'nın oğlu Valdemar'ın karısı Prenses Maria Orlean'a 20 Kasım 1885 tarihinde birinci rütbeden şefkat nişanı⁹⁰.

30 Mart 1886 tarihinde Danimarka Bahriye Nazırı Mösyö de Raven'e birinci, Kralın özel katibi Mösyö de Rozanter'e ikinci, Bahriye amirlerinden Mösyö Vandal'a üçüncü rütbeden Mecîdî⁹¹.

30 Ağustos 1886 tarihinde Danimarka'nın Londra elçisi Mösyö de Philip'e birinci, İsveç-Norveç Devleti'nin İstanbul Elçiliği katibi Mösyö Beyler'e üçüncü rütbeden Mecîdî⁹².

24 Ekim 1887 tarihinde Danimarka Kralı'nın mabeyncilerinden Mösyö Gravenkop de Konstankiyold'a üçüncü rütbeden Mecîdî⁹³.

13 Ekim 1888 tarihinde Danimarka Kralı'nın mabeyn müşirliği muavini Mösyö Günt Valdemar Holm'e üçüncü rütbeden Osmanî⁹⁴.

Türk kültür tarihi açısından önem arz eden bir diğer nişan da Orhun Kitabelerini okuyan Wilhelm Thomsen'e verilen Osmanlı nişanıdır. Tarih-i Osmani Encümeni Reisi Abdurrahman Şeref, 9 Eylül 1915 tarihinde Hariciye Nezareti'ne bir tezkere göndererek Danimarkalı dilbilimci Profesör Wilhelm Thomsen'e Orhun civarındaki eski Türkçe kitabeleri okuyarak Türk kavminin menşeinin aydınlatılmasında hizmeti görülmesi nedeniyle ülkesindeki vakar ve haysiyetine uygun bir nişan verilmesi isteğinde bulunmuştur⁹⁵. Hariciye Nezareti'yle Sadaret'te görüşüldükten sonra olumlu bulunan teklif padişaha arz edilmiş ve Thomsen, padişah tarafından 5 Mart 1917 tarihinde birinci rütbeden Osmanlı nişanı ile taltif edilmiştir⁹⁶.

Tespit edebildiğimiz son nişan ise 1893 yılında güneş ışığından kimyasal ışınları ayırarak çiçek hastalığının tedavisinde kullanılması usûlünü keşfeden Dr. Finzen'in metodunu, tecrübe ve gözlemleriyle geliştirip bir eser te'lif eden

⁹⁰ BOA, İ.DH, no.76490.

⁹¹ BOA, İ.DH, no.77544.

⁹² BOA, İ.DH, no.79070.

⁹³ BOA, İ.DH, no.82780.

⁹⁴ BOA, İ.DH, no.86389.

⁹⁵ BOA, HR.MTV, Dos. 301, no.62, Lef.1.

⁹⁶ BOA, a.g.b, Lef.3,5. Tarih-i Osmani Encümeni, Thomsen'e 70. doğum yıldönümü olan 31 Ocak 1913 tarihinde de kutlama telgrafi göndermiştir. Thomsen, Danimarka'nın en büyük nişanı olup sadece hükümdar ailelerine verilen Elephant nişanına sahip on kişiden biri, Dannebrog ve Almanya altın liyakat nişanına sahip olduğu için birinci rütbeden Osmanlı nişanı ile taltif edilmiştir. BOA, a.g.b, Lef.4.

Kopenhag Frezend Hastahanesi baş tabibi Dr. Würtzen'e 10 Kasım 1917 tarihinde verilen dördüncü rütbeden Osmanlı nişanıdır⁹⁷.

3. Nameler

Taht değişiklikleri, kraliyet ailesindeki, doğum, evlenme ve ölüm olayları hakkında Osmanlı padişahını bilgilendirmek amacıyla Danimarka kralları tarafından gönderilen namelere, padişahlar da cevapnameler göndermişlerdir. Danimarka krallarından gelen nameleri geliş tarihlerine göre şu şekilde sıralamak mümkündür:

Danimarka Kralı IX. Christian'ın, kardeşi Dük Carl de Slesvig Holstein Sonderburg Glücksbourg'un 24 Ekim 1878 tarihinde vefat ettiğini bildiren 6 Kasım 1878 tarihli namesi⁹⁸.

Kral IX. Christian'ın, müteveffa Kral VIII. Christian'ın eşi Caroline Ameliya'nın 9 Mart 1881 tarihinde vefat ettiğini bildiren 13 Mart 1881 tarihli namesi⁹⁹.

Kral IX. Christian'ın, müteveffa veliaht Prens Frederich Ferdinand'ın karısı, müteveffa Danimarka Kralı II. Frederich'in kızı Prenses Caroline'nin 31 Mart 1881 tarihinde vefat ettiğini bildiren 7 Nisan 1881 tarihli namesi¹⁰⁰.

Kont de Pari'nin 22 Ekim 1885 tarihinde Orleans Hanedanı'ndan Dük de Şatril'in kızı Prenses Marie de Orlean'ın, Danimarka Kraliyet ailesinden Prens Valdemar ile resmen evlendiğini bildiren telgrafı¹⁰¹. Osmanlı Padişahı 23 Ekim 1885 tarihinde Kont de Pari'ye bir telgraf göndererek evlilik töreninin bildirilmesinden duyulan memnuniyeti belirtmiş ve çiftlere mutluluklar dilemiştir¹⁰².

Kral IX. Christian'ın, oğlu Prens Valdemar'ın Fransa'daki de Şato Sarayı'nda evlendiğini bildiren 7 Kasım 1885 tarihli namesi¹⁰³. 20 Kasım 1885 tarihinde de bu nameye cevapname yazılmasına karar verilmiştir¹⁰⁴.

⁹⁷ BOA, a.g.dos, no.63, Lef.1-2.

⁹⁸ BOA, Y.PRK.NMH, Dos. 1, no.39.

⁹⁹ BOA, Y.PRK.NMH, Dos. 2, no.5.

¹⁰⁰ BOA, Y.PRK.NMH, Dos. 27, no.6.

¹⁰¹ BOA, Y.PRK.NMH, Dos. 3, no.33, Lef.1.

¹⁰² BOA, a.g.b, Lef.2.

¹⁰³ BOA, a.g.b, Lef.3.

¹⁰⁴ BOA, İ.DH, no.76564.

Kral IX. Christian'ın bir torununun dünyaya geldiğini bildiren namesi¹⁰⁵. Bu nameye padişah tarafından 20 Eylül 1888 tarihinde cevapname gönderilmiştir¹⁰⁶.

Kral IX. Christian adına Veliht Prens Frederich tarafından Prens Valdemar ve karısı Prens Marie'nın bir oğullarının dünyaya geldiğini bildiren 1 Ağustos 1888 tarihli namesi¹⁰⁷.

Kral IX. Christian'ın tahta çıkışının 25. yıldönümü nedeniyle 15 Kasım 1888 tarihinde yapılacak olan kutlama törenlerine, Padişahın tebriklerini sunmak üzere Osmanlı Devleti'nin Lahey elçisi Karaca Paşa'nın görevlendirilmesi¹⁰⁸.

Kral IX. Christian'ın oğlu Veliht Prens Christian Frederich Wilhelm Carl ve eşi Prens Louise Jhosepyen Euge'in 23 Mayıs 1890 tarihinde bir kızlarının dünyaya geldiğini bildiren 18 Haziran 1890 tarihli namesi¹⁰⁹.

Kral IX. Christian'ın, oğlu Prens Valdemar ile karısı Prens Marie'nın 8 Kasım 1890 tarihinde bir oğullarının dünyaya geldiğini bildiren 18 Kasım 1890 tarihli namesi¹¹⁰.

Biraderinin kızı Wilhelmin Marin'in vefatı nedeniyle baş sağlığı dileyen Osmanlı Padişahı'na Slesvig Dükası Grandük de Saks'ın 27 Haziran 1891 tarihli nişan ve teşekkürü, Saks Dithmar'ın da namesi¹¹¹.

Kral IX. Christian'ın, kardeşi Prens Wilhelm de Slesvig Holstein Sonderborg Glücksborg'un 5 Eylül 1892 tarihinde vefat ettiğini bildiren 12 Eylül 1892 tarihli namesi¹¹².

Kral IX. Christian'ın, kızkardeşi Prese Luice de Slesvig Holstein Sonderbourg Glücksbourg'un 30 Kasım 1894 tarihinde vefat ettiğini bildiren 12 Aralık 1894 tarihli namesi¹¹³. Padişah da 5 Ocak 1895 tarihinde bir cevapname göndererek üzüntülerini paylaştığını ve başsağlığı dilediğini bildirmiştir¹¹⁴.

¹⁰⁵ BOA, İ.DH, no.81930.

¹⁰⁶ BOA, İ.DH, no.86273.

¹⁰⁷ BOA, Y.PRK.NMH, Dos. 4, no.15.

¹⁰⁸ BOA, İ.DH, no.86695.

¹⁰⁹ BOA, a.g.dos, no.73.

¹¹⁰ BOA, Y.EE, Dos. 60. no.45.

¹¹¹ BOA, İ.DH, no.96450.

¹¹² BOA, Y.PRK.NMH, Dos. 6, no.6.

¹¹³ BOA. Y.A.RES, 1312.7.9, Lef.1-7.

¹¹⁴ BOA, a.g.b, Lef.4.

Kral IX. Christian'ın, oğlu Prens Valdemar ile karısı Prenses Marie'nın 25 Aralık 1893 tarihinde bir erkek çocuklarının dünyaya geldiğini bildiren 6 Ocak 1894 tarihli namesi¹¹⁵. Padişah bu nameye 17 Ocak 1894 tarihinde memnuniyetini bildiren bir name göndermiştir¹¹⁶.

Kral IX. Christian'ın, torunu Luice de Danemark ile Prens Sumburglip hazretlerinin resmen evlendiklerini bildiren 8 Haziran 1896 tarihli namesi¹¹⁷. Padişah 20 Haziran 1896'da memnuniyetini ifade eden ve mutluluk dileyen bir cevapname göndermiştir¹¹⁸.

Kral IX. Christian'ın, torunu Prens Charles ile Prenses Maria de Galles'in 22 Temmuz 1896 tarihinde Londra'da evlendiklerini bildiren 7 Ağustos 1896 tarihli namesi¹¹⁹. Bu nameye 10 Eylül 1896 tarihinde cevapname gönderilmiştir¹²⁰.

Osmanlı Padişahu, 1898 yılının, Kral IX. Christian'ın doğumunun 80 yıldönümü olması nedeniyle Mart ayında hem kutlama telgrafi göndermiş hem de Osmanlı Devleti'nin Brüksel elçisi Kara Todori Efendi'yi kendisini temsilen kutlama törenlerine katılmak üzere Kopenhag'a yollamıştır¹²¹.

Kral IX. Christian'ın, torunu Christian de Danemark 'ın, Düşes Alexandrin de Mecklemburg Şoverin ile resmen evlendiklerini bildiren 31 Mayıs 1898 tarihli namesi¹²². Bu nameye 18 Temmuz 1898 tarihinde cevapname gönderilmiştir¹²³.

Kral IX. Christian'ın, Hesse Cassel Prenseslerinden olan karısı Kraliçe Louise Wilhelmine Frederique Caroline'ın 29 Eylül 1898 tarihinde vefat ettiğini bildiren 13 Ekim 1898 tarihli namesi¹²⁴. Padişah 3 Kasım 1898 tarihinde

¹¹⁵ BOA, Y.A.RES, 1311.7.17, Lef.1.

¹¹⁶ BOA, a.g.b, Lef.2.

¹¹⁷ BOA, İ.HR, 1314.M.9, Lef.1.

¹¹⁸ BOA, a.g.b, Lef.2.

¹¹⁹ BOA, Y.A.RES, 1314.4.2, Lef.1.

¹²⁰ BOA, a.g.b, Lef.2.

¹²¹ BOA, İ.HR, 1315.Za.11, Lef.1. Todori Efendi'ye gidiş geliş masrafı olarak harcırah ödeneğinden 10 bin kuruş ödenmiştir. BOA, a.g.b, Lef.2. Ancak, Todori Efendi'nin daha fazla harcamada bulunmak zorunda kalması üzerine Osmanlı Bankası aracılığı ile 5 Temmuz 1898 tarihinde ilave olarak 5 bin kuruş daha gönderilmiştir. BOA, İ.HR, 1316.S.16, Lef.1,2.

¹²² BOA, İ.HR, 1316.S.29, Lef.1.

¹²³ BOA, a.g.b, Lef.2.

¹²⁴ BOA, Y.A.RES, 1316.6.18, Lef.1.

gönderdiği namede baş sağlığı dileğinde bulunmuş ve acılarını paylaştığını bildirmiştir¹²⁵.

Kral IX. Christian'ın, torunu Prens Christian Carl Alexander Wilhelm'in bir oğlunun dünyaya geldiğini bildiren 21 Mart 1899 tarihli namesi¹²⁶.

Kral IX. Christian'ın, torunu Prens Christian Frederich Carl George Valdemar Ascel de Danemark ile karısı Prensese Maud Charlotte Marie Victoria'nın 2 Temmuz 1903 tarihinde bir erkek çocuklarının dünyaya geldiğini bildiren 31 Temmuz 1903 tarihli namesi¹²⁷.

Kral IX. Christian'ın, kardeşi Prens Joul de Slesvig Holstein'ın vefat ettiğini bildiren 25 Temmuz 1903 tarihli namesi¹²⁸. Bu nameye Padişah tarafından baş sağlığı dileyen ve üzüntülerini paylaştığını belirten bir name gönderilmiştir¹²⁹.

Kral IX. Christian'ın yerine tahta geçen oğlu VIII. Frederich'in, 42 yıldır Danimarka Kralı olan babasının, 29 Ocak 1906 tarihinde, 88 yaşında Amalienborg Sarayı'nda vefat ettiğini bildiren 20 Mart 1906 tarihli namesi¹³⁰. 28 Mayıs 1906 tarihinde yeni Danimarka Kralı VIII. Frederich'e tahta çıkışını kutlayan bir name gönderilmesi kararlaştırılmıştır¹³¹.

Kral VIII. Frederich, 6 yıllık görevinden sonra 14 Mayıs 1912 tarihinde Hamburg'da vefat etmiş ve yerine oğlu X. Christian geçmiştir¹³². Kral X. Christian, 21 Haziran 1912 tarihinde padişaha bir name göndererek babası VIII. Frederich'in vefatını bildirmiş, padişah da 13 Temmuz 1912 tarihinde X. Christian'a, babasının vefatı nedeniyle baş sağlığı, tahta çıkışı nedeniyle de kutlama namesi göndermiştir¹³³.

IX. Prens Valdemar ve Prens Charles'in Osmanlı Devleti'ni Ziyaretleri

İki ülke ilişkilerinin gelişmesine katkıda bulunan bir diğer girişim de Danimarka Prensi Valdemar'ın 1884 yılında Filla adlı bir korvetle İstanbul'u ziyaret etmesi ve Padişah tarafından kabul edilmesidir. Prens'in ziyareti

¹²⁵ BOA, a.g.b, Lef.4.

¹²⁶ BOA, Y.EE, Dos.61, no.2.

¹²⁷ BOA, a.g.dos, no.4.

¹²⁸ BOA, İ.HR, 1321.Ca.10, Lef.1.

¹²⁹ BOA, a.g.b, Lef.2.

¹³⁰ BOA, a.g.dos, no.54.

¹³¹ BOA, İ.HR, 1324.R.4.

¹³² BOA, İ.HR, 1330.B.11, Lef.1-2.

¹³³ BOA, a.g.b, Lef.3,6.

esnasında düzenlenecek tören için bir program hazırlanmış ve yetkililere bildirilmiştir. Tören programı şöyledir:

Prens'e, Çanakkale Boğazı'nda ve Haliç'te deniz merasimi icra olunacaktır. Bu çerçevede yâverân-ı ekrem Nusret Paşa ve Teşrifât-ı Umumiye Nâzırı, Prens'in geldiği vapura binerek Padişah'ın selamlarını ve belirtilecek saatte padişahı ziyaretlerinin kabulünü bildirerek geri döneceklerdir. Daha sonra Prens'e, Bâb-ı Âlî Hariciye Teşrifâtçısı hoş geldin merasimi düzenleyecektir. Ardından Hariciye Nazırı merasim töreni için başka bir vapura geçecektir. Prens'in maiyetine Padişah'ın yaverlerinden Mirliya Ahmet Paşa ve Bahriye yaverlerinden bir zabıt rehber tayin edilmiştir.

Prens'e, vapurdan karaya çıktığında dinlenmesi için Hacı Hüseyin Bağı Kasrı hazırlanmış ve binmesi için küçük bir vapur, araba ve kayık tahsis edilmiştir. Belirtilen saatte süslü iki atlı araba, maiyetindeki dört yaver ve dört çavuşla birlikte Nusret Paşa'yı, Prens'i ve yanındakileri ve Danimarka elçiliği yapan İsveç elçisini de alarak Saray-ı Humâyûn'a gideceklerdir.

Sarayın saltanat kapısı önünde bir bölük asker, hademe ve padişahın yaverleri kendilerine ayrılan bölümlerde her zaman olduğu gibi hazır bulunacaklardır. Resmi görüşme sırasında daha önceki resmi görüşmelerde olduğu gibi Sadrazam, Dâhiliye ve Hariciye Nazırları ile Mabeyn-i Humâyûn Erkânı da hazır bulunacaklardır.

Resmi görüşmenin yapıldığı günün ertesi Prens, Şale Köşkü'ne gelerek orada Meyâmin-i Redif-i Hazret-i Şehriyârî'yi bekleyecektir. Ardından Sadrazam, Dâhiliye ve Hariciye Nazırları ve Serasker paşalar Hacı Hüseyin Bağı Kasrı'nda Prens'i ziyaret edecekler, daha sonra Prens de karşılık olarak onları ziyarete gidecektir. Belirtilen günde Prens ve maiyetindekilere ziyafet verilecektir. Bu ziyafette büyük üniforma giyilecektir.

Prens, İstanbul'da bulunduğu süre içerisinde İstanbul'un görülmeye değer yerlerini gezecektir. Prens'in memleketine dönüşü için düzenlenen veda töreni sırasında Prens, padişah huzurunda ayakta duracaktır¹³⁴.

1894 yılının sonlarında İstanbul'u ziyaret edip Padişah'a da saygılarını sunacak olan Prens Charles için, İsveç-Norveç Hükümeti'nin İstanbul'daki elçisi Hariciye Nezareti'ne bir takrir göndermiştir. Takrirden, Prens'i getirecek olan Dağmar adlı korvetin özellikleri hakkında bilgi verildikten sonra

¹³⁴ BOA, Y.EE, Dos.89, no.33.

Çanakkale Boğazı'ndan geçişine ve İstanbul Limanı'na girmesine izin verilmesi isteğinde bulunulmuştur.

Komandörlüğünü J. E. D. Hans'ın yaptığı, zırhsız, 1200 tonlato istiâbında, 178.2 metre uzunluğunda, 34 metre genişliğinde, 16.3 metre derinliğinde, 15 cm lik 8 ve 10 cm lik 4 top ile donanımlı olan korvetin 5 Ekim 1894 tarihinde Kopenhag'dan hareket edeceği bildirilmiştir¹³⁵. Elçiliğin takriri 3 Ekim 1894 tarihinde Sadaret tarafından padişaha arz edilmiş ve korvetin İstanbul Limanı'na girmesi uygun görülmüştür¹³⁶.

X. Omsk adlı Danimarka Yük Gemisi

Taşımakta olduğu 32 top ve 415 mermiyi Rus Hükümeti için Batum'a götürmekte iken, Trabzon'da durdurulup arama yapılan Omsk adlı Danimarka yük gemisinde Trabzon'da karaya çıkarılmak üzere beş bin denkten fazla eşya bulununca bu yüklerin ihtilâl peşinde olan Ermenilere götürülmekte olduğundan şüphelenilmiş ve gemi hakkında detaylı bir inceleme başlatılmıştır.

Mabeyn'den, 16 Ağustos 1892 tarihinde Trabzon Valiliği ile 4. Ordu Müşirliği'ne çekilen şifre telgrafnamelerde, Ermenilerin ihtilâl girişimlerine fırsat verecek en küçük bir basiretsizliğin gösterilmemesi istenerek, tüccar malı olarak karaya çıkarılacağı beyan edilen denklereki eşyanın neler ve kimlere ait olduğunun rüsümât ve zaptiye memurları tarafından dikkatle kontrol edilmesi, içlerinde silah ve ateşli alet bulunup bulunmadığının araştırılması, varsa zapt olunması, Trabzon'da bulunduğu süre içerisinde gemiye giren çıkan tüccar mallarının dikkatle incelenmesi gerektiği bildirilmiştir¹³⁷. 17 Ağustos günü Trabzon Valiliği'ne çekilen ikinci telgrafta ise denklerin takma bir isimle de gelebileceği, eşyanın kaç cins ve ne miktar olduğunun vapurda bulunan liman memuru İbrahim Efendi ve diğerleri tarafından araştırılarak acilen bildirilmesi istenmiştir¹³⁸.

Trabzon Valiliği'nden Mabeyn'e çekilen cevabi telgraflarda ise araştırmaların hızla devam etmekte olduğu, geminin Samsun'da da karaya denkler çıkardığı, bunların neler ve kimlere ait olduğunun araştırmasının sürdüğü, halen Trabzon Limanı'nda bulunan geminin yükünü azar azar boşaltmakta olduğu, vapurun Trabzon'dan ne zaman ayrılacağı bilinemediği ve gelişmelerden derhal haberdar edileceği bildirilmiştir¹³⁹.

¹³⁵ BOA, İ.HR, 1312.R.4, Lef.1.

¹³⁶ BOA, a.g.b, Lef.2,3.

¹³⁷ BOA, Y.PRK.SRN, Dos.3, no.53, Lef.1,2,3,5.

¹³⁸ BOA, a.g.b, Lef.8.

¹³⁹ BOA, a.g.b, Lef.4,6,7.

Araştırmalar Samsun'da da yürütölmekte olduğundan Canik Mutasarrıfı Cavid tarafından 31 Ağustos 1892 tarihinde Mabeyn'e gönderilen telgrafta Omsk adlı Danimarka vapurunun 14 Ağustos akşamı Samsun Limanı'na uğradığı, karaya çıkardığı 1020 adet karfiçe (orta boy demir çivi) varili, 70 balya emtia, 3 sandık pamuk ipliğı, 277 bağ demir saç ve 7 varil züccaciyenin gümrük ambarında alıkonulduğu, bu malların sahiplerinin çağrılarak gerekli araştırmanın yapılacağı ve sonucunun acilen arz edileceğı bildirilmiştir¹⁴⁰.

Aynı gün İstanbul Liman Başkanlığı'ndan Mabeyn'e gönderilen tezkerede de Trabzon'a gitmekte iken Harem İskelesi açıklarında demirletilen Omsk vapurundan liman görevlilerince Galata Gümrüğü'ne 259 ton eşyanın taşıtırıldığı, bu yüklerin cins, miktar ve sahiplerinin belirlenmesi için Gümrük İdaresi'ne vermekle yükümlü oldukları ve bir nüshası geminin acentasında bulunan yük manifestosunun tercüme ettirilerek gönderileceğı, muayene ve inceleme sonucunda gümrük tarafından düzenlenecek defterin de takdim edileceğı bildirilmiştir¹⁴¹. Hemen tercüme edilen manifestodan, vapurdan şu eşyaların çıkarıldığı anlaşılmıştır:

Danimarka bandıralı Omsk adlı vapurun Dersaadet'te karaya çıkarmış olduğu eşyanın vapur acentasından alınan yük manifestosunun tercümesidir:

*“Agopyan adına 18 parça delik açmak için makine
Sardon adına 5 balya basma
Gaz Kumpanyası adına 8 sandık gaz saati
Rıhtım Kumpanyası Mösyö Dren adına 5 parça makine
Minas adına 3 sandık kağıt
Hâmil-i poliçe adına 5 sandık sabun
Hâmil-i poliçe adına 200 sandık soda
Tablacıyan adına 12 sandık demirden mamûl eşya
Karalis adına 4 sandık sigara
Monya adına 6 sandık züccaciye eşyası
Samancıyan adına 1 balya kumaş ve ipek
Frekl adına 4 balya kumaş ve ipek
Hâmil-i poliçe adına 40 sandık sülfat
Lindel adına 24 sandık bira
Hâmil-i poliçe adına 352 sandık cam
Şimendifer Kumpanyası için 135 parça boru, halat vs.*

¹⁴⁰ BOA, a.g.b, Lef.10.

¹⁴¹ BOA, a.g.b, Lef.11.

Hâmil-i poliçe adına 314 adet 75 cm lik boru, 1000 adet 50 cm lik boru, 500 adet 30 cm lik boru, 3 fiçi kurşun boru, 1 adet kauçuk sepet, 1 sandık piring madeninden aletler, 156 sandık cam

Hâmil-i poliçe adına 3 sandık kunduracı ipliği

Hâmil-i poliçe adına 8 sandık boya

Hâmil-i poliçe adına 41 sandık ve fiçi boya

Sardon adına 2 sandık pamuk eşya

Tüccardan Polak adına 32 sandık potin ve lastik vs.

Apostolidis adına 11 sandık ayakkabı lastiği

Nikola Apostolidis adına 18 sandık ayakkabı lastiği

Tüccardan Bortoli adına 20 sandık ayakkabı lastiği

Mihalidis adına 21 sandık ayakkabı lastiği

Tüccardan Singer adına 31 sandık ayakkabı

Teodor Repen adına 5 denk tezyînata mahsus eşya

Heyersen ve ortakları adına 64 balya kağıt

Tüccardan Perot adına 140 sandık bira

Admir Efendi adına 39 sandık ve denk dikiş makinesi

Hâmil-i poliçeye teslim olunmak üzere 7 sandık hırdavat eşya

Kiziros adına 3 balya manifatura

Teodosatos adına 15 denk dikiş makinesi

Ahrestayn adına 24 sandık hırdavat eşya

Hâmil-i poliçe adına 15 fiçi boya, 2 sandık vernik, 10 sandık boya, 2 fiçi boya, 5 fiçi boya, 10 sandık vernik

Rumeli Şimendiferi adına 12 denk demirden alet ve edevat

Hâmil-i poliçe adına 200 sandık cam

Hâmil-i poliçe adına 64 roda halat

Repen emrine 20 roda halat

Hâmil-i poliçe adına 184 sandık kola

Hâmil-i poliçe adına 40 sandık kola

Nemas adına 10 sandık bileği taşı

Hâmil-i poliçe adına 400 sandık cam ve 211 sandık demirden eşya

Rodiyeti adına 25 sandık çocuk oyuncağı

Kastel adına 11 sandık renkli kağıt

Hâmil-i poliçe adına 3 sandıkta 81 adet çifte av tüfeği¹⁴².

Trabzon valisi Kadri tarafından 2 Eylül 1892 tarihinde Mabeyn'e gönderilen telgrafta, geminin Trabzon'dan sonraki hareketini izlemek üzere bir eleman görevlendirildiği belirtildikten sonra, ilgili kişinin Batum'da yaptığı

¹⁴² BOA, a.g.b, Lef.17.

gizli araştırmada, Omsk vapurundan Batum'a çıkarılan topların Tiflis'e gönderilmek üzere trene yüklendiğini gördüğü, işin daha ilerisini anlamak için de kendisine trene binip Tiflis'e gitmesini istediği bildirilmektedir¹⁴³.

Valinin 6 Eylül tarihli telgrafında ise, görevlendirdiği elemanın Tiflis'e ulaştığı, kendisinden aldığı telgrafta toplarla yanındaki malzemelerin Tiflis Şimendiferi'nin Kars yönüne olan şubesinin son istasyonuna nakledildiği, oradan da Kars'a yakın Gümrü Kasabası'na gönderilmekte olduğunu bildirdiği, bundan sonrasının araştırılması Erzurum Valiliği'nce daha kolay olacağı için elemanın Batum'a dönmesini yazdığı, gerektiği takdirde yine muktedir bir hafiyenin gönderilerek takibin devam edebileceği bildirilmektedir¹⁴⁴.

Avrupa basınında Osmanlı Ermenilerinin mezâlime uğradığına ilişkin haberlerin yoğunlaşması da Osmanlı yetkililerinin Ermenilerle ilgili önlemlerini arttırmalarına yol açacaktır. 16 Aralık 1896 tarihinde Osmanlı Devleti'nin Kopenhag Başşehbenderliği'nden gönderilen tahriratta, Danimarka basınında Osmanlı'daki Ermenilerin mezâlime uğradıklarına ilişkin haberlerin yer aldığı bildirilince Hariciye Nezareti, Şehbenderliğe gönderdiği cevabi tahriratta mezâlim olmadığı, ancak kendi davranışlarının sonucu gereği yardıma muhtaç olanların hükümetin şefkat ve merhametinde olduğu, söz konusu yayınların olumsuz etkisinin yok edilmesi için matbuat veya başka yollarla önlemler alınması gerektiği bildirilmiřtir¹⁴⁵.

Mezâlim haberlerinin 1915 yılında da artarak sürdüğu görölmektedir. Osmanlı Devleti'nin Stockholm Elçiliği tarafından 29 Ağustos 1915 tarihinde Hariciye Nazırı Halil Bey'e gönderilen tahriratta, İngiliz kaynaklı Ermeni katliamı haberlerinin Danimarka basınında sıklıkla yer aldığı belirtilerek, Osmanlı Hükümeti'nin bu haberleri derhal, şiddetle, kesinlikle ve detaylı olarak yalanlamaması nedeniyle tarafsız kamuoyunda şüphe ve tereddütlere yol açtığı bildirilmiřtir¹⁴⁶. Elçiliğin bu uyarısından sonra matbuat yoluyla karşı propaganda girişimini arttıran Hükümet, Ermeni propagandalarına karşı alınabilecek önlemlere ilişkin daha önce Osmanlı elçiliklerine gönderilen fezlekenin Danimarka diline çevrilerek 1000 nüsha, Hollanda diline çevrilerek risale halinde 500 adet basılmasına ve masraflar için gerekli 600 Danimarka kronu ile 350 Hollanda florininin özel tertipten ödenmesine karar vermiřtir¹⁴⁷.

¹⁴³ BOA, a.g.b, Lef.14.

¹⁴⁴ BOA, a.g.b, Lef.15.

¹⁴⁵ BOA, HR.SYS, Dos.2748, no.1.

¹⁴⁶ BOA, HR.SYS, Dos.2881, no.21.

¹⁴⁷ BOA, HR.SYS, Dos.2884, no.36.

XI. Kültürel İlişkiler

İki ülke arasındaki kültürel ilişkilerde, Danimarkalı bilim ve sanat adamlarının Osmanlı Devleti'nde kazı, araştırma ve inceleme isteklerinde bulunması önemli bir yer tutmaktadır. XIX. yüzyılın sonlarına doğru yoğunlaştığı görülen bilimsel amaçlı bu isteklere, Osmanlı mevzuatına uyulması şartıyla genellikle izin verilmiştir. Osmanlı Arşivi belgelerinden tespit edebildiğimiz başvurular şunlardır:

1. Dr. Kinen'in Aydın'daki Eski Eserleri Ziyaret İsteği

İstanbul'daki İsveç-Norveç Elçiliği, 10 Temmuz 1898 tarihinde Hariciye Nezareti'ne gönderdiği takirde, Danimarkalı eski eserler öğretmeni Dr. Kinen'in Aydın Vilayeti'ndeki eski eserleri ziyaret edip resimlerini çekmek istediğini bildirerek kendisine gerekli iznin verilmesi ve mahalli memurlar tarafından gerekli yardım ve kolaylığın gösterilmesi için de Aydın Valiliği'ne hitaben bir tavsiyename yazılması talebinde bulunmuştur¹⁴⁸. Bu istek hükümet ve padişah nezdinde değerlendirildikten sonra 2 Ağustos 1898 tarihinde uygun görülmüştür¹⁴⁹.

2. Mösyö King ve Ressam Lancer'in Bingazi'deki Siren (Kyrene) Harabelerini Ziyareti

Aynı elçilik, 14 Temmuz 1900 tarihinde Hariciye Nezareti'ne gönderdiği takirde, Danimarkalı ve eski eserler mensuplarından Mösyö King ile ressam Lancer'in Bingazi'deki eski Siren (Kyrene) harabeleriyle orada bulunan eski eserleri ziyaret edip uygun gördüklerinin resimlerini çekmek istediklerini bildirerek, mahalli hükümetin gereken yardım ve kolaylığı göstermesi isteğinde bulunmuştur¹⁵⁰.

Teklif, Sadaret'te görüşüldükten sonra müze nizamlarına tâbi olunması şartıyla kazı yapılmasına izin verilip verilemeyeceğinin bildirilmesi için padişaha arz edilmiş fakat, Bingazi Mutasarrıflığı'nın, Liva dahiline bu günlerde muhacir konulmuş olması nedeniyle, yabancılar tarafından seyahat ve kazı yapılmasının sakıncalı olduğunu bildirmesi üzerine padişah isteği uygun görmeyerek konunun Meclis-i Vükelâ'da görüşülmesini istemiştir¹⁵¹.

¹⁴⁸ BOA, İ.HR, 1316.Ra.14, Lef.1-2.

¹⁴⁹ BOA, a.g.b, Lef.3.

¹⁵⁰ BOA, İ.HR, 1318.R.12, Lef.1.

¹⁵¹ BOA, a.g.b, Lef.2,3.

3. Dr. Ginc'e Rodos'un Lindos Köyü'nde Kazı İzni Verilmesi

Danimarka Darülfünunu üyelerinden Dr. Ginc (Kinch), Rodos Adası'nın Lindos Köyü'nde arkeolojik kazı yapma isteği ile Maarif Nezareti'ne başvurmuş, Nezaret de 27 Ekim 1901 tarih ve 157 numaralı tezkere ile bu isteği Şûrây-ı Devlet'e havale etmiştir. Konuyu 4 Ocak 1902 tarihli toplantısında görüşen Şûrây-ı Devlet Tanzîmât Dairesi, Cezâyîr-i Bahr-ı Sefid Vilayeti'nin, kazı yapılmak istenilen bölgede istihkam ve resmi bina bulunmadığı, kazı sırasında yöre halkına herhangi bir rahatsızlık vermeyeceği ve bölgenin devlete ait boş bir arazi olduğuna ilişkin tahriratını dikkate alarak kararını vermiştir.

Daire, Âsâr-ı Âtîka Nizamnamesi'nin özel maddelerinin hükümlerine uygun olarak, ortaya çıkacak eski eserlerin tamamıyla Müze-i Humâyûn'a ait olması, kazı yapanın, bulunan eserlerin sadece resim ve kalıplarını alabilmesi, kazı için Nezaret veznesine 50 adet Osmanlı Lirası kefalet akçesi yatırması, ruhsatname bedeli ile Müze-i Humâyûn tarafından kazıyı gözetlemek için görevlendirilecek komiserin maaş ve harcırahını ödemesi, Müze-i Humâyûn Müdürlüğü ile Maarif Meclisi'nin, ruhsatname verilmesinde sakınca olmadığına ilişkin olurlarını almasından sonra iki yıl süreli kazı izni verilebileceği kararını almıştır¹⁵². Tanzîmât Dairesi'nin bu kararı, onaylanmak üzere 20 Ocak 1902 tarihinde Sadaret tarafından padişaha sunulmuş ve 3 Şubat 1902 tarihinde uygun görülmüştür¹⁵³.

Bir süre sonra Cezâyîr-i Bahr-ı Sefid Valiliği'nden gönderilen tahriratta kazı komiserinin raporundan, kazı bölgesinde iki bin yıl önce inşa edilmiş sağlam bir kale bulunduğunun anlaşıldığı, askeri makamlardan o bölgede kazı yapılmasında sakınca olmadığına ilişkin görüşün alındığı, kazı sırasında köyde meydana gelebilecek hasarın tazmini için kazı yapandan teyiden tekrar taahhütname alınarak Müze-i Humâyûn'da saklandığı bildirilmiştir.

Maârif Nezareti, Valiliğın bu tahriratı üzerine daha önce verilen ruhsatnamenin altına "ruhsatname metninde adı geçen Lindos Karyesi'nde kazı yapmanın askeri açıdan bir sakıncasının olmadığı 8 Temmuz 1902 tarih ve 940 numaralı askeriye tezkeresinden anlaşılmış olup, ruhsatname hükmü 1902 Eylül'ünden itibaren iki sene geçerlidir" ibaresi yazılmasının uygun görülmesini 29 Eylül 1902 tarihinde Sadaret'e sunmuş¹⁵⁴, Sadaret'in 9 Ekim'de padişaha arz ettiği tezkere de 15 Ekim tarihinde uygun görülerek onaylanmıştır¹⁵⁵.

¹⁵² BOA, İ.MF (İrade Maârif), 1319.L.24, no.3, Lef.1.

¹⁵³ BOA, a.g.b, Lef.2.

¹⁵⁴ BOA, İ.MF, 1320.B.12, no.2, Lef.1.

¹⁵⁵ BOA, a.g.b, Lef.2.

4. Osmanlı Devleti'nin Kopenhag V. Müsteşrikler Kongresi'ne Davet Edilmesi

İsveç'in İstanbul Elçiliği, 16 Eylül 1907 tarihinde Hariciye Nezareti'ne gönderdiği bir takrirle Osmanlı Hükümeti'ni 1908 yılı Ağustos ayının sonunda Kopenhag'da toplanacak olan V. Müsteşrikler Kongresi'ne davet etmiş, davetiyenin İstanbul'daki Darülfünun'a da tebliğ edilmesi isteğinde bulunmuştur¹⁵⁶. Elçiliğin davetiyesi 22 Eylül 1907 tarihinde Meclis-i Mahsûs-u Vükelâ'da görüşülmüş ve katılmanın yararlı olacağı düşüncesiyle Osmanlı Devleti'nin Londra Elçiliği Müsteşarı Hamit Bey'in gönderilmesine, gidiş-geliş masrafı olarak da 50 lira ödenmesine karar verilmiştir¹⁵⁷. Meclis-i Mahsûs-u Vükelâ'nın bu kararı 7 Ekim 1907 tarihinde padişah tarafından onaylanarak yürürlüğe girmiştir¹⁵⁸.

5. Dr. Ustrop'a Ortadoğu'da Fenni İnceleme İzni Verilmesi

İsveç Elçiliği, Kopenhag Darülfünun muallim yardımcılarında Dr. Ustrop'un Bağdat, Musul, Halep ve Adana illerinde fenni incelemelerde bulunmak istediğini bildirerek söz konusu illerin valilerine birer tavsiyename gönderilmesi isteğinde bulunmuş¹⁵⁹, istek 26 Eylül 1907 tarihinde padişah tarafından uygun görülmüştür¹⁶⁰.

6. Tor adlı Danimarka Araştırma Gemisine Akdeniz'de Araştırma İzni Verilmesi

Danimarka Hükümeti'nin bir diğer izin talebi de Ziraat Nezareti'ne ait bir araştırma gemisinin Akdeniz ve Marmara Denizi'nde yapacağı bilimsel araştırmalarla ilgilidir. İsveç Elçiliği, 6 Temmuz 1910 tarihinde Dahiliye Nezareti'ne gönderdiği takrirde Danimarka Ziraat Nezareti'ne ait olup İnkişâfât-ı Bahriye Komisyonu adına kayıtlı Tor adlı geminin komisyon üyesi ve yaşam araştırma bilimi uzmanı Dr. Yohas Smith'in idaresi altında yaz mevsiminde Akdeniz'in en derin bölgelerinde fenni incelemelerde bulunmak üzere bir heyetle Akdeniz'e hareket ettiğini bildirmiştir. Takrirde, sefer masraflarının Karlsbergfond tarafından karşılanacağı, araştırma ve inceleme sonuçlarıyla toplanacak koleksiyonların İnkişâfât-ı Bahriye Komisyonu ile Kopenhag Darülfünunu Hayvanat Müzesi'ne ait olacağı, bu keşif seyahatinin önceki yıllarda Atlas Okyanusu'nda yapılan keşiflerin devamı olduğu, keşif heyetinin

¹⁵⁶ BOA, İ.HR, 1325.Ş.23, Lef.1.

¹⁵⁷ BOA, a.g.b, Lef.2.

¹⁵⁸ BOA, a.g.b, Lef.3,4.

¹⁵⁹ BOA, İ.HR, 1325.Ş.18, Lef.1,2.

¹⁶⁰ BOA, a.g.b, Lef.3.

İzmir ve İstanbul'u ziyaret etmek ve Marmara Denizi'nin sıcaklık derecesini belirlemek için derinliğini ölçmek niyetinde olduğu da belirtilmiştir. Danimarka tüccar gemileri kaptanlarından Mösyö Hansen'in kumanda edeceği geminin 205 tonlato istiâbında olduğu, Danimarka savaş gemileri adedine dahil olmakla birlikte Danimarka bahriyesine mahsus bandralara benzer kraliyet tacı ile L. M. harflerini taşıyan bir sancağının bulunduğu da bildirilen takdirde, heyete ilgili birimler tarafından gerekli kolaylığın gösterilmesi istenmiştir¹⁶¹.

Elçiliğin takriri görüşüldükten sonra heyete ve gemiye gerekli yardım ve kolaylığın gösterilmesi için 21 Temmuz 1910 tarihinde Bahriye Nezareti'yle Emniyet-i Umûmiye Müdüriyeti'ne birer tezkere, Aydın Valiliği'ne de bir tahrirat gönderilmiştir¹⁶².

Danimarkalı bilim ve sanat adamlarının Osmanlı Devleti'nde yaptıkları inceleme ve araştırmalardan hangi bulguların elde edildiğinin bilinmesi ayrı bir çalışma gerektirmektedir. Yoğun ilişkiler içermese de 1922 yılına kadar süren iki ülke ilişkileri, yeni kurulan Türkiye Cumhuriyeti döneminde de devam etmiştir. Savaş döneminde tarafsızlık politikası izleyen Danimarka'nın Osmanlı Devleti'ndeki temsilciliğini, bir süre İsveç elçisi fahri olarak yürütmüştür. Ancak, bu elçi ve eşi Madam Vandal, savaşın başlamasından birkaç hafta sonra İstanbul'dan ayrılarak 1.5 yıl süreyle Paris ve Londra'da ikamet etmiş ve daha sonra İstanbul'a dönmüştür. Savaş döneminde Danimarka'nın Türkiye'deki çıkarları hemen hemen yok derecesinde kalmıştır¹⁶³.

Birinci Dünya Savaşı'nda izlediği tarafsızlık politikasından olabildiğince yararlanmaya çalışan Danimarka, savaş yıllarında İngiliz donanmasına kapalı bulunan Baltık Denizi'nde bir dereceye kadar hareket serbestisine sahip olan Almanya ile ablukaya rağmen yoğun bir ticaret yapmış, Almanya'nın bu ülke nezdindeki ihracat hissesi 1913 yılında 22.8 iken, 1916'da 58, 1917 yılında da 50.5 olmuştur¹⁶⁴.

7 Mayıs 1919 tarihinde Almanya ile imzalanan Versailles Antlaşması'yla Yukarı Silezya bölgesinde yapılması gereken plebisit 1920 yılında yapılmış ve plebisit sonunda Schleswig'in (Slesvig) kuzey kısmı Danimarka'ya geçmiştir¹⁶⁵.

¹⁶¹ BOA, DH.MUI, Dos.115, no.23, Lef.1,2.

¹⁶² BOA, a.g.b, Lef.3.

¹⁶³ BOA, DHEUM.5. Şûbe, Dos.22, no.48.

¹⁶⁴ Eldem, a.g.e, s.20.

¹⁶⁵ Armaoğlu 1995, 147.

CUMHURİYET DÖNEMİ

XIX. yüzyılın sonlarında bazı Osmanlı devlet görevlilerine verilmiş olup 1922 yılında Danimarka tarafından iadesi istenen dannebrog ve komandör nişanları yeni Türk devleti ile bu ülkenin ilk ilişkilerini oluşturmuştur.

Cumhuriyetin ilânından önce İstanbul'daki elçiliği aracılığı ile yeni Türk devletinin İstanbul'daki murahhaslığına bir takrir gönderen Danimarka Hükümeti, sahipleri vefat eden nişanların iadesini veya bedellerinin varislerinden tahsil edilmesini istemiştir¹⁶⁶.

İcra Vekilleri Heyeti Başkanlığı Özel Kalem Müdürlüğü tarafından 10 Eylül 1923 tarihinde İstanbul'daki Mahzen-i Evrâk Mümeyyizliği'ne, 25 Ekim 1923 tarihinde İstanbul Valiliği'ne, 26 Kasım 1923-18 Aralık 1923 tarihlerinde de Büyükkada'daki Adalar Polis Komiserliği'ne gönderilen tahriratlarda, 6 Mart 1885 tarihinde Teşrifât Müdür-ü Umûmîsi İbrahim Paşa'ya verilen birinci rütbe komandör nişanının veya bedeli olan 240 Danimarka kronunun, paşanın tek varisi olan ve Büyükkada'da Macar Caddesi'nde dava vekili Ağniyadis'in evinde ikâmet eden kızı Sabiha Hanım'dan alınarak gereğinin yapılmasını istemiştir¹⁶⁷.

Adı geçen kurumlarca yapılan araştırmada Şişli Câbi Caddesi'ndeki 51 numaralı haneye taşındığı anlaşılan Sabiha Hanım kendisine tebligatta bulunulması üzerine 28 Ocak 1924 tarihinde Mahzen-i Evrâk Mümeyyizliği'ne bir dilekçe göndererek 18 yıl önce vefat eden babasının metrûkâtında nişan veya berat bulunmadığını ancak verildiğine dair herhangi bir belge gösterildiği takdirde bedelini ödeyeceğini bildirmiştir¹⁶⁸.

Sabiha Hanım'ın dilekçesi de dikkate alınarak Mahzen-i Evrak'ta bulunan kuyûdât-ı atfika incelenmiş ancak İbrahim Paşa'ya nişan verildiğine ilişkin bir kayda rastlanamamıştır. Araştırmanın sonucu Mümeyyizlik tarafından 18 Şubat 1924 tarihinde Başvekâlet Özel Kalem Müdürlüğü'ne bildirilmiştir¹⁶⁹.

1. İkili Anlaşmalar

Türkiye Cumhuriyeti ile Danimarka arasındaki ilişkiler 1924 yılından itibaren giderek artmaya başlamıştır. Danimarka'nın İstanbul'daki elçisinin

¹⁶⁶ BCA, Muâmelât Genel Müdürlüğü, Fon Kodu: 030.10.0.0, Dosya: 2357, Yer No: 199.357.7, Lef.1.

¹⁶⁷ BCA, a.g.b, Lef.2,3,4,5,6.

¹⁶⁸ BCA, a.g.b, Lef.7,9.

¹⁶⁹ BCA, a.g.b, Lef.10.

ülkesinin Türkiye Cumhuriyeti ile dostluk antlaşması imzalamak istediğini bildiren teklifi İcra Vekilleri Heyeti'nin 23 Aralık 1924 tarihli toplantısında görüşülerek kabul edilmiş ve Hariciye Vekâleti Müsteşarı Tevfik Kâmil Bey'e antlaşmayı akd ve imzalaması için yetki verilmiştir¹⁷⁰.

İmzalanması yaklaşık bir buçuk yılı bulan Dostluk Antlaşması'nın gecikmesi diplomatik ilişkilerde herhangi bir aksamaya neden olmamıştır. Lahey Adalet Divanı Başkanlığı tarafından Türk-İngiliz ve Türk-İtalyan Muhtelit Hüküm Mahkemesi Başkanlığı'na seçilen Danimarkalı Frederich Hampric'in memuriyeti kabul edilmiş, ücret olarak yılda ödenecek 2500 İngiliz lirasının ve harcırahının eşit olarak üç ülke tarafından ödenmesi ve Türkiye'nin hissesine düşen kısmının Maliye bütçesinin Masârif-i Gayr-ı Melhûze Tertîbi'nden karşılanması 3 Mayıs 1925 tarihinde Bakanlar Kurulu'nca uygun görülmüştür¹⁷¹.

İki ülke arasında barış ve dostluğu, devletler hukuku kurallarına ve karşılıklılık ilkesine uygun diplomasiyi esas alan Dostluk Antlaşması, 6 Nisan 1926 tarihinde Ankara'da imzalanmış ve 25 Nisan 1926'da Resmî Gazete'de yayınlanmıştır¹⁷². Aynı yıl içinde Danimarka elçisi güven mektubunu sunmuş, Türkiye ise Kopenhag'da, ilk elçisini atadığı 1939 yılına kadar Stockholm Elçisi ve görevlendirdiği bir işgüder tarafından temsil edilmiştir¹⁷³. Karşılıklı diplomatik temsilcilikler açılması ve diplomat atanması ile ilgili diğer gelişmeleri de şu şekilde özetlemek mümkündür.

Osmanlı Devleti'nin son yıllarında aralıklarla faaliyet gösteren Kopenhag Maslahatgüzarlığı 1925 yılında tekrar açılmış¹⁷⁴ bunu 10.8.1933 tarihli Bakanlar Kurulu kararıyla Stockholm Maslahatgüzarı Ragıp Raif Bey'in elçi ünvanı ile İsveç, Norveç, Finlandiya ve Danimarka devletlerine atanması izlemiştir¹⁷⁵. Kopenhag'taki Türkiye Elçiliği İkinci Dünya Savaşı nedeniyle 1941 yılında kapatılmış, ancak savaştan sonra tekrar açılmıştır¹⁷⁶. Türk Hükümeti son olarak 1992 yılında Arhus şehrinde fahri başkonsolosluk açmıştır¹⁷⁷.

¹⁷⁰ BCA, Bakanlar Kurulu Kararları, Fon Kodu: 030.18.01.01, Dosya: 435-3, Yer No: 12.64.13.

¹⁷¹ BCA, Fon Kodu: 030.18.01.01, Yer No:13.27.11.

¹⁷² Türkiye-Danimarka Dostluk Antlaşması için bkz. Resmî Gazete, Tarih, 25.4.1926, No, 355.

¹⁷³ Soysal 1989, 247.

¹⁷⁴ Girgin 1994, 127.

¹⁷⁵ BCA, Fon Kodu: 030.18.01.02, Dosya: 107-74, Yer No: 38.58.2.

¹⁷⁶ Girgin 1994, 137,140.

¹⁷⁷ Girgin 1994, 164.

Türkiye’de 1930 yılında ortaelçi ünvanına sahip bir diplomatla temsil edilen Danimarka¹⁷⁸ ise 22 Aralık 1938 tarihinde, sağlık sorunları nedeniyle emekliye sevk edilen Ankara’daki elçisi Axel Noergaard’ın yerine Sven Peter Duurloo’yu¹⁷⁹, 6 Şubat 1959 tarihinde, Büyükelçi olarak Lizbon’a nakledilen Büyükelçi Hugo Hergel’in yerine M. Mogens Menchiol’ü¹⁸⁰, 8 Nisan 1965 tarihinde de Harry Emil Poul Toyberg-Frandzen’i Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı’nın muvafakatine sunmuştur¹⁸¹. Ayrıca 1953 yılında İstanbul’da fahri konsolosluk, İzmir’de konsolosluk¹⁸², 1992 yılında da Mersin’de konsolosluk açmıştır¹⁸³.

Ticari ilişkileri geliştirmek için gerekli olan kapsamlı bir ticaret antlaşmasının imzalanmasına kadar da geçici antlaşma akdedilmesi kararlaştırılmış, bu amaçla 24 Ocak 1926 tarihinde Hariciye Vekaleti’ne Modüs Vivendi (geçici antlaşma) imzalama yetkisi verilmiştir¹⁸⁴. Ancak imzalanması düşünülen ticaret antlaşması 1930 yılına kadar gerçekleşmediğinden Modüs Vivendi hükümleri Hariciye Vekillliği’nin teklifiyle ilk beşi 6, sonuncusu 4 ay olmak üzere altı kez uzatılmıştır. İcra Vekilleri Heyeti’nin kararıyla uzatılan antlaşma hükümlerinin uzatma tarih ve süreleri şöyledir:

Uzatma Tarihi	Uzatma Süresi
29 Ağustos 1926	6 ay ¹⁸⁵ .
5 Mart 1927	6 ay ¹⁸⁶ .
20 Eylül 1927	6 ay ¹⁸⁷ .
28 Mart 1928	6 ay ¹⁸⁸ .
30 Eylül 1928	6 ay ¹⁸⁹ .
27 Mart 1929	4 ay ¹⁹⁰ .

İmzalanması beklenen İkâmet, Ticaret ve Seyr-i Sefâin antlaşması için Bakanlar Kurulu’nun 21 Mart 1928 tarihli toplantısında Hariciye Müsteşarı Enis

¹⁷⁸ Girgin 1994, 174.

¹⁷⁹ BCA, Fon Kodu: 030.10.0.0, Dosya: 11463, Yer No: 131.938.20.

¹⁸⁰ BCA, Fon Kodu: 030.10.0.0, Dosya: E4, Yer No: 63.386.1.

¹⁸¹ BCA, Fon Kodu: 030.10.0.0, Dosya: E4, Yer No: 64.395.7.

¹⁸² Girgin 1994, 175.

¹⁸³ Girgin 1994, 181.

¹⁸⁴ BCA, Fon Kodu: 030.18.01.01, Yer No:17.87.12.

¹⁸⁵ BCA, Fon Kodu: 030.18.01.01, Yer No: 20.55.18.

¹⁸⁶ BCA, Fon Kodu: 030.18.01.01, Yer No: 23.13.6.

¹⁸⁷ BCA, Fon Kodu: 030.18.01.01, Yer No: 25.51.12.

¹⁸⁸ BCA, Fon Kodu: 030.18.01.01, Yer No: 28.18.5.

¹⁸⁹ BCA, Fon Kodu: 030.18.01.01, Yer No: 30.59.7.

¹⁹⁰ BCA, Bakanlar Kurulu Kararları, Fon Kodu: 030.18.01.02, Dosya: 435-11, Yer No: 2.19.7.

Bey görevlendirilmiştir¹⁹¹. Dostluk antlaşmasında olduğu gibi iki yıl gecikme ile imzalanan ve iki ülke arasında ticaret rejimi ve gemi işletmeciliği ile ilgili esasları düzenleyen bu antlaşma metni 24 Haziran 1930 tarihinde Resmî Gazete’de yayınlanmıştır¹⁹². İki ülke arasında imzalanan diğer antlaşmalar şunlardır:

Hakem, Uzlaşma ve Adli Tesviye Anlaşması

8 Mart 1932 tarihinde Cenevre’de imzalanan bu anlaşma, Resmî Gazete’nin 9 Temmuz 1932 tarih ve 2145 no’lu sayısında yayınlanmıştır. 30 Haziran 1933 tarih ve 2052 sayılı kanunla kabul edilen bu anlaşmanın tasdiknamelerinin Kopenhag’da teati edilmesi için Stockholm Elçisi Ragıp Raif Bey görevlendirilmiştir¹⁹³. Anlaşmanın 5. maddesi gereğince oluşturulması gereken Türkiye-Danimarka Daimî Uzlaşma Komisyonu üyeliklerine Danimarka tarafından eski mebus, Türk-Yunan Mübâdele-i Ahâlî Komisyonu Başkanı Mösyö Helger Anderson, Türkiye tarafından da Erzurum Milletvekili Fuad Sirmen seçilmişlerdir¹⁹⁴. Bu komisyona Türkiye ve Danimarka’nın ittifakıyla seçilen tarafsız üye İsveçli Ake Hammerskjöld’ün ölümü üzerine Danimarka tarafından eski İsveç Dışişleri Bakanlarından Profesör B.Ö.Unden teklif edilmiş ve 7 Ekim 1937 tarihinde Türkiye tarafından kabul edilerek onaylanmıştır¹⁹⁵.

*Hava Ulaştırmalarına İlişkin Anlaşma*¹⁹⁶.

14.2.1948 tarih ve 6832 sayılı Resmî Gazete’de yayınlanmıştır.

Türkiye-Danimarka Ticaret ve Ödeme Anlaşmaları

15 Aralık 1948 tarihinde Ankara’da imzalanmıştır. Bu anlaşma için oluşturulan heyette başkan olarak Dışişleri Bakanlığı Genel Kâtibi Fuad Carım, üye olarak aynı bakanlığın Ticaret ve İktisat Dairesi Genel Müdür Vekili Rıfık Rüştü Zorlu, Müşavir olarak Maliye Bakanlığı Merkez Kambiyo Müdürü Nuri Kınık, Ticaret Bakanlığı Dış Ticaret Müşavirlerinden Aziz Aksüyek, Dışişleri Bakanlığı Ticaret ve İktisat Dairesi Üçüncü Şube Müdürü Mahmut Dikerdem, Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası Kambiyo Müdürü Reşat Aksan, kâtip

¹⁹¹ BCA, Fon Kodu: 030.18.01.01, Yer No: 28.17.14.

¹⁹² İkâmet, Ticaret ve Seyr-i Sefâin Antlaşması için bkz: Resmî Gazete, Tarih 24.6.1930, No.1528.

¹⁹³ BCA, Fon Kodu: 030.18.01.02, Dosya: 435-18, Yer No: 38.59.1.

¹⁹⁴ BCA, Fon Kodu: 030.18.01.02, Yer No: 59.84.17.

¹⁹⁵ BCA, Fon Kodu: 030.18.01.02, Yer No: 79.85.3.

¹⁹⁶ BCA, Fon Kodu: 030.18.01.02, Dosya: 71-873, Yer No:114.57.2.

olarak Dışişleri Bakanlığı Ticaret ve İktisat Dairesi Elçilik Kâtibi Şahin Kekevi yer almışlardır. Bakanlar Kurulu'nun 8 Aralık 1948 tarihli kararıyla Başkan Fuad Carım'a anlaşmaları imzalama yetkisi verilmiştir¹⁹⁷. Bakanlar Kurulu tarafından 12 Ocak 1949 tarihinde onaylanması kararlaştırılan bu antlaşmanın ekleri, protokol ve mektupları Resmî Gazete'nin 3.1.1950 tarih ve 7396 sayılı nüshasında yayınlanmıştır.

*Türkiye-Danimarka Hava Ulaştırma Anlaşması*¹⁹⁸.

18.5.1973 tarih ve 14539 sayılı Resmî Gazete'de yayınlanmıştır.

*Türkiye-Danimarka Sosyal Güvenlik Sözleşmesi ve Bu Sözleşmeye Ek Protokolün Onayı*¹⁹⁹.

22.1.1977 tarih ve 15827 sayılı Resmî Gazete'de yayınlanmıştır.

*Yatırımların Karşılıklı Teklifi ve Korunmasına İlişkin Anlaşma*²⁰⁰.

7 Şubat 1990 tarihinde Kopenhag'da imzalanmış, 21 Mayıs 1991 tarih ve 20877 sayılı Resmî Gazete'de yayınlanmıştır.

*Uyusturucu ve Psicotrop Madde Kaçakçılığına Karşı İşbirliği Anlaşması*²⁰¹.

23 Mart 1990 tarihinde Kopenhag'da imzalanmış, 18 Kasım 1990 tarih ve 20699 sayılı Resmî Gazete'de yayınlanmıştır.

*Ekonomik, Sınai, Bilimsel ve Teknik İşbirliği Hükümetlerarası Karma Komisyonu Birinci Dönem Toplantısı Mutabakat Zaptı*²⁰².

4 Nisan 1990 tarihinde İzmir'de imzalanmış, 12.09.1990 tarih ve 20633 sayılı Resmî Gazete'de yayınlanmıştır.

*Sağlık Alanında İşbirliğine İlişkin Protokol*²⁰³.

25 Nisan 1991 tarihinde Ankara'da imzalanmış, 2 Temmuz 1991 tarih ve 20917 sayılı Resmî Gazete'de yayınlanmıştır.

¹⁹⁷ BCA, Fon Kodu: 030.18.01.02, Dosya: 70-54, Yer No: 118.81.3.

¹⁹⁸ Kanunlar Külliyatı Fihristi 1988.

¹⁹⁹ Kanunlar Külliyatı Fihristi 1988.

²⁰⁰ Özdoğan 2005, 289.

²⁰¹ Özdoğan 2005, 377.

²⁰² Özdoğan 2005, 79.

²⁰³ Özdoğan 2005, 574.

*Gelir Üzerinden Alınan Vergilerde Çifte Vergilendirmeyi Önleme ve Vergi Kaçakçılığına Engel Olma Anlaşması ve Ek Protokol*²⁰⁴.

30 Mayıs 1991 tarihinde Ankara’da imzalanmış, 21 Mart 1993 tarih ve 21531 sayılı Resmî Gazete’de yayınlanmıştır.

*Kara Ulaştırması Karma Komisyonu Toplantısı Sonuç Protokolü*²⁰⁵.

27 Ekim 1993 tarihinde Ankara’da imzalanmış, 1 Haziran 1994 tarih ve 21947 sayılı Resmî Gazete’de yayınlanmıştır.

*Ekonomik, Sınai, Bilimsel ve Teknik İşbirliği Hükümetlerarası Karma Komisyonu İkinci Dönem Toplantısı Mutabakat Zaptı*²⁰⁶

8 Kasım 1995 tarihinde Kopenhag’da imzalanmış, 20 Haziran 1996 tarih ve 22672 sayılı Resmî Gazete’de yayınlanmıştır.

*Sosyal Güvenlik Sözleşmesi ve Ek Protokol*²⁰⁷.

13 Aralık 1999 tarihinde Kopenhag’da imzalanmış, 24 Ekim 2001 tarih ve 24563 sayılı Resmî Gazete’de yayınlanmıştır.

İki ülke ilişkileri bu anlaşmalarla sınırlı kalmamış kültürel, siyasal, diplomatik, ekonomik, teknik ve askeri alanda birçok girişimlerde bulunulmuştur. Stockholm Elçiliği, Danimarka’nın iç ve dış politikasında meydana gelen ve Türkiye’yi de ilgilendirebilecek gelişmeleri zaman zaman bildirmiştir. 1932 yılındaki Silahsızlanma Konferansı’na katılan Danimarka heyetiyle²⁰⁸ 1929 ve 1932 yıllarında Danimarka’da yapılan milletvekili seçimlerinin sonuçları hakkında bilgiler verilmiştir²⁰⁹.

İkinci Dünya Savaşı’nın hemen öncesinde aralarında Danimarka’nın da bulunduğu beş ülke (İtalya, Yugoslavya, Almanya, Danimaraka, Romanya) Montreux Boğazlar Sözleşmesi’nin 9. maddesi hükümlerine uygun yardımcı gemilerinin listelerini bildirmişlerdir. Danimarka’nın ilgili madde hükümlerine uygun yardımcı gemisi bulunmadığından sadece atölye ve enspeksiyon gemilerinin isimlerini bildirmiştir²¹⁰.

²⁰⁴ Özdoğan 2005, 269.

²⁰⁵ Özdoğan 2005, 425.

²⁰⁶ Özdoğan 2005, 79.

²⁰⁷ Özdoğan 2005, 406.

²⁰⁸ BCA, Fon Kodu: 030.10.0.0, Dosya: 40414, Yer No. 228.532.14.

²⁰⁹ BCA, Fon Kodu: 030.10.0.0, Dosya: 42511, Yer No. 239.614.12.

²¹⁰ BCA, Fon Kodu: 030.10.0.0, Dosya: 6821, Yer No: 63.424.25, Lef.5.

Danimarka milletvekili ve eski Dışişleri Bakanı Ole Bjorn Kraft ile İsveç Milli Meclis Üyesi ve İsveç Kraliyet Mabeyncisi Mösyö James Dickson'ın Strasburg'da 12-13 Ocak 1956 tarihinde düzenledikleri ve Almanya, Danimarka, Finlandiya, Fransa, İtalya, İngiltere, Hollanda, İsviçre ve İsveç'in siyasi temsilcilerinin katıldığı toplantıda Avrupa, Asya, Afrika ve Ortadoğu ulusları ile birlikte dünyadaki olumsuz gelişmelere karşı alınması gereken önlemlere ilişkin yayınladıkları deklarasyon metni Türkiye'ye de gönderilmiş ve tüm ülkelerin halkları katılmaya davet edilmiştir²¹¹.

2. Bakanlar Kurulu Kararnameleri

İki ülke ilişkilerini ilgilendiren konularda Türk Hükümeti tarafından kabul edilen kararnameler de önemli bir yer tutmaktadır. İlişkilerin çeşitliliğini de gösteren kararnameler ilgili bakanlığın tezkeresi üzerine Bakanlar Kurulu'nda görüşülmüş, tüm bakanlar ve Cumhurbaşkanı tarafından imzalandıktan sonra yürürlüğe konulmuştur. Kararnameler şunlardır:

Danimarkalı eski eser uzmanlarıyla Anadolu Demiryolları inşaatında çalışan Danimarkalı mühendislerden oluşan Mösyö Karlvet önderliğindeki bir heyete Çemberlitaş civarındaki Evkâf'a ait arsa içinde kazı izni veren 25.11.1928 tarihli kararname²¹².

Danimarka ve Fransa'dan satın alınmaları kararlaştırılan top koşumu, süvari bineği hayvanları ve top koşumu esterlerini yerinde muayene etmek ve seçmek üzere oluşturulan komisyona 11. Topçu Liva Kumandanı Miralay Naci Bey, Binicilik Mektebi Muallimlerinden Yüzbaşı Avni ve Tatbîkât-ı Baytariyye Mektebi'nden Baytar Yüzbaşı Nâmi Efendilerin seçildiğine ilişkin 18.12.1929 tarihli kararname²¹³.

İnceleme gezisi yapmak amacıyla Türkiye'ye gelecek olan Danimarkalı gazeteci M. Jorgen Andres ve Eşine İstanbul'dan Ankara'ya, Ankara'dan Afyon'a gidiş-geliş permisi verilmesini uygun gören 7.6.1931 tarihli kararname²¹⁴.

Fevzipaşa-Diyarbakir ve Irmak-Ereğli Şimendüfer İnşaat Şirketi'nin Danimarka'ya göndermek istediği 300.000 liralık döviz transferinin, şirketin Türkiye İhisarlar İdaresi'nden satın alıp Danimarka'ya ihraç edeceği içkilerin

²¹¹ BCA, Başbakanlık Özel Kalem Müdürlüğü, Fon Kodu: 030.1.0.0, Dosya: K2, Yer No: 116.734.16.

²¹² BCA, Fon Kodu: 030.18.01.02, Dosya: 149-37, Yer No: 1.5.7.

²¹³ BCA, Fon Kodu: 030.18.01.02, Dosya: 238-91, Yer No: 7.61.10.

²¹⁴ BCA, Fon Kodu: 030.18.01.02, Dosya: 154-47, Yer No: 20.38.12.

gelirinden elde edilecek dövizle sağlanmasını kabul eden 28.11.1934 tarihli kararname²¹⁵.

Kopenhag'taki Matsen Fabrikası'ndan örnek olarak getirilmesine lüzum görülen tüfek bombası cihazlı Matsen hafif makineli tüfek ile 100 bomba ve teferruatının bedeli olan 3746 liranın dövizle ödenmesine izin veren 11.3.1935 tarihli kararname²¹⁶.

Irmak-Ereğli ve Fevzipaşa-Diyarbakir Demiryolları İnşaat Şirketi'nin Danimarka'ya transferi yapılmamış parasından 150.000 liralık kısmıyla Danimarka'ya münhasır olmak şartıyla halı ihraç edilerek elde edilecek döviz bedelinin, şirketin Danimarka'ya göndermek istediği temettüüne mahsubuna izin veren 12.6.1935 tarihli kararname²¹⁷.

Bazı devletlere özel listelerle verilip genel kontenjanötöman kararlarında her ülkeye açık bulunmayan 653 c tarife numarasına dahil kuru pillerden Danimarka'ya 12.000 kilo ithal izni veren 28.6.1935 tarihli kararname²¹⁸.

Anadolu Çimentoları Türk Anonim Şirketi'nin Danimarka'ya göndermek istediği faiz ve temettu hissesine karşılık olmak üzere, Danimarka'ya karışık cinsten 12.000 m² halı ihraç edilerek elde edilecek dövizin şirketin faiz ve dividantlarına kapatılmasına izin veren 22.7.1935 tarihli kararname²¹⁹.

Gölcük'te yapılan yağ gemisi için satın alınan Burmeister&Wain motorlarının yapılış ve kullanılış tarzları hakkında staj ve etüt yapmak üzere Makine Yüzbaşısı İhsan Astan'ın Danimarka'ya, İngiltere'de Markoni Fabrikası'nda yeni sistem yaptırılan iki adet telsiz cihazı hakkında staj ve etüt yapmak üzere Genelkurmay Başkanlığı'nda Gedikli Başçavuş Behai Lutfu'nun İngiltere'ye gönderilmelerini ve kendilerine Deniz bütçesinin 878. faslından ikişeryüz lira aylık tahsisat verilmesini uygun gören 3.4.1936 tarihli kararname²²⁰.

²¹⁵ BCA, Fon Kodu: 030.18.01.02, Yer No: 49.80.15.

²¹⁶ BCA, Fon Kodu: 030.18.01.02, Yer No: 52.17.12. 1936 ve1937 yıllarında orduya satılmak üzere getirilen ve 7 hafif makineli tüfek, 14.000 mermi ve teferruatından oluşan bu silahların deneme atışlarında başarılı olamaması üzerine orduda kullanılamayacağı anlaşılmış ve Fn. ve Sn. Genel Müdürlüğü'nün alt poligonunda saklanmıştır. Fabrika adına silahları getirmiş olan Kemal Uhrî adlı kişi bu silahları yurt dışına çıkarmak için izin isteğinde bulunmuş ve 7. 12. 1940 tarihinde Başbakanlık tarafından harice çıkarılmasında sakınca olmadığı bildirilmiştir.

BCA, Fon Kodu: 030.10.0.0, Dosya: 41-100, Yer No: 49.318.2.

²¹⁷ BCA, Fon Kodu: 030.18.01.02, Dosya: 127-3, Yer No: 55.49.13.

²¹⁸ BCA, Fon Kodu: 030.18.01.02, Yer No:56.56.13.

²¹⁹ BCA, Fon Kodu: 030.18.01.02, Dosya: 127-4, Yer No: 56.58.10.

²²⁰ BCA, Fon Kodu: 030.18.01.02, Dosya: 238-239, Yer No: 63.24.19.

Danimarka'da değiştirilecek Golt Brovnik tufeklerinin karşılığı olarak verilen, ancak tufeklerin denemelerinin uzaması nedeniyle sözleşmeye ait onay işleminin gecikmesi yüzünden süresi içinde kullanılmayan 40.000 liralık döviz izninin bir yıl daha uzatılmasını uygun gören 13.03.1936 tarihli kararname²²¹.

Türk parası kıymetini koruma hakkındaki 11 sayılı kararnamenin 32. maddesinin uygulanmasına başlandığı 17 Mart 1936 tarihinden evvel Danimarka'dan Türkiye'ye sevk edilen mallar için bir defaya mahsus olmak ve 30.000 lirayı geçmemek üzere döviz izni verilmesini uygun gören 6.7.1936 tarihli kararname²²².

Gölcük Deniz Fabrikası'nda yaptırılan Gölcük Yağ Gemisi'nde esas ve denizaltı gemilerinde yedek olarak kullanılmak amacıyla özel bir tipte Danimarka'da inşa ettirilerek İstanbul'a getirilen dizel makineleriyle teferruatının, Gümrük Kanunu'nun 13. maddesinin son fıkrası gereğince tecile tâbi eşyadan sayılması nedeniyle gümrük resminin 3 ay süreyle ertelenmesini kabul eden 14.10.1936 tarihli kararname²²³.

Şeker hastalığının tedavisinde kullanılmak üzere Danimarka'dan ithal edilecek olan kuru ve sulandırılmış insülin ilacı için dairelerin müteferrik ve gayr-ı melhûz masrafları için 1937 döviz cetvellerine konulan tahsisattan 1000 liralık serbest döviz izni verilmesini uygun gören 6.5.1937 tarihli kararname²²⁴.

Almanya'da inşa edilmekte olan denizaltı gemisinin inşaatını yerinde incelemek için bu ülkeye gönderilen Tekne Mütéhassısı Yüzbaşı Saim Erksöy ile Dizel Makine Mütéhassısı Yüzbaşı Cevat Çekli'nin sözleşme gereğince Danimarka'da yapılacak olan bir kısım makine ve tekne aksamını yerinde incelemek üzere bu ülkeye gitmeleri gerektiğinden adlarına her ay gönderilmekte olan paranın dörtte birinin, 1937 döviz cetveline Milli Müdafaa Vekilliği namına konulan tahsisattan ödenmesini uygun gören 10.9.1937 tarihli kararname²²⁵.

Almanya'da yaptırılmakta olan denizaltı gemilerinin inşaatına memur olarak Almanya ve Danimarka'ya gidecek olan Dz. Ma. Yüzbaşı İrfan Selim'e siyasi pasaport verilmesini uygun gören 16.9.1937 tarihli kararname²²⁶.

²²¹ BCA, Fon Kodu: 030.18.01.02, Dosya: 137-143, Yer No: 63.28.7.

²²² BCA, Fon Kodu: 030.18.01.02, Dosya: 252-22, Yer No: 66.56.16.

²²³ BCA, Fon Kodu: 030.18.01.02, Dosya: 66-86, Yer No: 69.81.1.

²²⁴ BCA, Fon Kodu: 030.18.01.02, Dosya: 257-184, Yer No:74.37.7.

²²⁵ BCA, Fon Kodu: 030.18.01.02, Yer No: 78.78.10.

²²⁶ BCA, Fon Kodu: 030.18.01.02, Dosya: 112-210, Yer No: 78.80.20.

Danimarka ihracatçıları adına Cumhuriyet Merkez Bankası'nda bloke edilen paraların tasfiyesi amacıyla Danimarka Hükümeti mümessili ile görüşülerek hazırlanan protokolün imzası için Hariciye Vekâleti genel sekreter yardımcısı birinci sınıf orta elçi Nebil Batı'ya yetki veren 27.12.1937 tarihli kararname²²⁷.

Hariciye Vekâleti umumi kâtip yardımcısı birinci sınıf orta elçi Nebil Batı ile Danimarka maslahatgüzarı tarafından 28.12.1937 tarihinde imzalanıp, Hariciye Vekilliği'nin 29.12.1937 tarih ve 27544/148 sayılı tezkeresi ile tevdi edilmiş olan Danimarkalı ihracatçılara ait Merkez Bankası'nda bloke edilen meblağın tasfiyesine ilişkin protokolü yürürlüğe koyan 30.12.1937 tarihli kararname²²⁸.

21.3.1938 tarih ve 2/8474 sayılı kararname ile Almanya ve Danimarka'ya gönderilmeleri kabul edilen on işçiye, gündelik ücret yerine kararnamenin diğer hükümleri baki kalmak üzere ikinci mevki vesait ücreti ile ayda 100 lira staj parası ödenmesini uygun gören 26.7.1938 tarihli kararname²²⁹.

Danimarka uyruklu Rye Sve'ye Darıca Taşlıman mevkiindeki Arslan Çimento Fabrikası'nda inşa edilmekte olan otomatik kağıt çuval doldurma tesisatı için sipariş edilen flux cihazının fabrikaya konulması işine bakmak ve bu cihazın kullanılmasını işçilere öğretmek üzere 1.5.1938 tarihinden itibaren dört ay süreyle çalıştırılma izni veren 13.9.1938 tarihli kararname²³⁰.

Kliringli ülkelerden getirilmesinin mümkün olmaması nedeniyle İstanbul'da Müstahzarât-ı Tıbbiye laboratuvarı sahibi eczacı Mustafa Nevzat tarafından Danimarka'dan getirilmesi zorunlu olan kuru insülin için 1000 liralık döviz izni veren 1.12.1938 tarihli kararname²³¹.

Gerek Milli Savunma Bakanlığı ad ve hesabına, gerek kendi hesaplarına staj ve tahsil amacıyla Almanya, Fransa, Hollanda ve İngiltere'ye gönderilen subay ve öğrencileri denetlemek ve İsveç, Danimarka ve İsviçre'de incelemelerde bulunmak üzere bu ülkelere gönderilecek olan Mühendis Doktor Yarbay İhsan Aksuley'e döviz tahsisini uygun gören 22.6.1939 tarihli kararname²³².

²²⁷ BCA, Fon Kodu: 030.18.01.02, Dosya: 425-3, Yer No: 81.106.4.

²²⁸ BCA, Fon Kodu: 030.18.01.02, Dosya: 425-4, Yer No: 81.106.14.

²²⁹ BCA, Fon Kodu: 030.18.01.02, Dosya: 238-442, Yer No: 84.68.6.

²³⁰ BCA, Fon Kodu: 030.18.01.02, Dosya: 243-338, Yer No: 84.82.2.

²³¹ BCA, Fon Kodu: 030.18.01.02, Dosya: 257-232, Yer No: 85.100.17.

²³² BCA, Fon Kodu: 030.18.01.02, Dosya: 238-500, Yer No: 87.58.19.

Anadolu Çimentoları Türk Anonim Şirketi'nin Kartal'daki fabrikası için Danimarka'dan getirilen yedek malzemelerin arasında bulunan 9274 kg ağırlığındaki 72 parçalık çimento fırını zincirlerinin zorunlu takas usûlüne uygun olarak ithaline izin veren 7 Ekim 1939 tarihli kararname²³³.

Bakanlar Kurulu'nun 1942 yılında almış olduğu önemli kararlardan birisi de meslek okulları için Danimarka'dan alınacak freze makineleriyle ilgilidir. Milli Eğitim Bakanlığı, Danimarka'daki VILH. PEDERSEN Freze Fabrikası'ndan alınacak olan VPU.I tipi 20 adet freze makinesi için fabrikanın İstanbul'daki mümessili Mecdettin Şerbetçi'den almış olduğu teklif mektubunu inceledikten sonra mektuptaki şartlar dahilinde ve 200.000 Türk lirası karşılığında satın alınmasını uygun görmüştür. Şerbetçi'nin makinelerin bedeli karşılığında tütün alabileceğini bildirmesinin ardından Ticaret Vekilliği'nin mütalaası sorulmuş, Vekillğin takas usulüyle alınabileceği görüşünü bildirmesi üzerine Bakanlar Kurulu'nun da oluru ile gerekli işlemler başlatılmıştır²³⁴.

Bakanlar Kurulu'nun almış olduğu diğer kararlar da şunlardır. Gölcük Deniz Fabrikalarının elektrik gücü ihtiyacını karşılamak amacıyla Danimarka'dan satın alınacak olan Dizel alternatör grubu, transformatör ve bunlara ait teçhizat karşılığında 3.600 kilo rafine bakırın, sözleşmenin akdinden sonra bu ülkeye ihracına izin veren 1.4.1943 tarihli kararname²³⁵.

Gölcük'teki Deniz Fabrikaları için getirtilen dizel motorlarının montajında çalışacak olan Danimarkalı Mühendis Henry Jonsborg'un işin devamı süresince ikinci yasak bölge içinde bulunan yere girmesine izin veren 3.12.1945 tarihli kararname²³⁶.

15 Temmuz 1947 tarihinde Avrupa milletlerarası karayolu nakliyatının düzenlenmesi amacıyla Paris'te toplanacak olan milletlerarası konferansa katıldıktan sonra Danimarka gümrüklerinde incelemelerde bulunmak üzere bu ülkelere gönderilecek olan Gümrük ve Tekel Bakanlığı müfettişlerinden Basri Bora ile Gümrükler Genel Müdürlüğü Ekonomik İşleri Müdürü Rüknettin Birce'ye gündelik verilmesini onaylayan 28.6.1947 tarihli kararname²³⁷.

Danimarka uyruklu Dr. Hans Priess'in 1.4.1948 tarihinden başlayarak 1 yıl süreyle İstanbul Üniversitesi Tıp Fakültesi Çocuk Cerrahisi ve Ortopedi

²³³ BCA, Fon Kodu: 030.18.01.02, Dosya: 177-74, Yer No: 88.98.2.

²³⁴ BCA, Fon Kodu: 030.10.0.0, Dosya: 14439, Yer No: 143.26.13.

²³⁵ BCA, Fon Kodu: 030.18.01.02, Dosya: 177-82, Yer No: 101.23.10.

²³⁶ BCA, Fon Kodu: 030.18.01.02, Dosya: 5418, Yer No: 109.69.4.

²³⁷ BCA, Fon Kodu: 030.18.01.02, Dosya: 47-271, Yer No: 114.44.19.

Kliniği'nde yardımcı olarak çalıştırılmasını uygun gören 25.5.1948 tarihli kararname²³⁸.

Genel olarak ticari ağırlıklı olan 2000'li yıllardaki iki ülke ilişkilerini de şu şekilde özetlemek mümkündür. Yukarıda değindiğimiz bir dizi ekonomik ve ticari anlaşmalara rağmen 2000 yılına kadar iki ülke arasındaki ticaret hacminde beklenen artış gerçekleşmemiştir. Ancak 2000 yılından itibaren düzenli olarak artan ihracat sayesinde Türkiye-Danimarka dış ticareti Türkiye lehine bir seyir izlemeye başlamıştır²³⁹. Tekstil ve konfeksiyon ürünleri Türkiye'nin bu ülkeye yaptığı toplam ihracatın %50'sini oluştururken, Danimarka'dan ithal edilen kazan, makine ve eczacılık ürünleri de ithalatın yarısını oluşturmaktadır²⁴⁰.

2005 yılı itibarıyla Türkiye'de bulunan Danimarka sermayeli firma sayısı 118 iken, Danimarka'da kayıtlı Türk sermayeli firma sayısı ise 2 dir. Türk firmaları tekstil, gıda pazarlama ve mobilya ürünlerinde yoğunlaşırken, Türkiye'deki Danimarka firmaları gıda, tarım ve hayvancılık, turizm, tekstil, taşımacılık, telekomünikasyon, yazılım, enerji, sağlık, inşaat ve emlak alanında faaliyet göstermektedirler²⁴¹. Avrupa Birliği ile devam eden müzakereler sürecinde bu ilişkilerin daha da artması beklenmektedir.

SONUÇ

XVIII. yüzyılın ilk yarısında başlayan iki ülke ilişkileri, kısa aralıklarla kesintiye uğrasa da günümüze kadar gelmiştir. Türkiye'nin Avrupa ile entegrasyon süreci açısından bakıldığında bu ilişkilerin XXI. yüzyılda her alanda daha da gelişeceği kuvvetle muhtemel gözükmektedir.

Osmanlı Devleti'nin birçok Avrupa ülkesine tanıdığı olduğu ekonomik ve ticari ayrıcalıklar Danimarka'nın da ilgisini çekmiş olduğu için Osmanlı Devleti ile imzalamak istediği ticaret ve seyr-i sefâin antlaşmalarında, diğer ülkelerle imzalanan antlaşmaları ve onlara tanınan hakları emsal göstermiştir. İkili ilişkiler çerçevesinde Danimarka'nın Osmanlı Devleti'nde bir elçilik ve 35 konsolosluk açması, Osmanlı Devleti'nin ise ilk ve tek maslahatgüzarlığı XIX. yüzyılın son yıllarında açabilmesi Osmanlı Devleti'nin tanıtım, ticaret ve dış politika konusunda Avrupalı ülkeler kadar iddialı olmadığı kanısını güçlendirmektedir. Cumhuriyet döneminde de bu alışkanlığın halen devam

²³⁸ BCA, Fon Kodu: 030.18.01.02, Dosya: 27-396, Yer No: 116.35.12.

²³⁹ 1995-2005 yılları arasındaki Türkiye-Danimarka dış ticaret hacmi için bkz: DEİK (Dış Ekonomik İlişkiler Kurulu), "Danimarka Ülke Bülteni", (Aralık 2005), 10.

²⁴⁰ İthalat ve ihracat ürünleri için bkz: "Danimarka Ülke Bülteni", 11.

²⁴¹ "Danimarka Ülke Bülteni", 11-12.

etmekte olduğu, 2005 yılında Türkiye’de Danimarka sermayeli firma sayısının 118, Danimarka’daki Türk sermayeli firma sayısının ise 2 olmasından anlaşılmaktadır.

Danimarka’nın Osmanlı Devleti’nde bilimsel ve kültürel amaçlı çalışmalara yönelmesi, modern ve güçlü ülke olabilmenin temel koşullarından birinin bu alanda da ilerlemek olduğunu göstermektedir.

Cumhuriyet dönemindeki ilişkilerde Atatürk döneminin ayrı bir yeri olduğunu da vurgulamak gerekmektedir. Atatürk, Türkiye Cumhuriyeti Devleti’nin kurulmasının ardından Avrupa’nın küçük devletlerinden biri olan bu ülke ile teknik ve bilimsel alanda ilişki ve işbirliğini içeren pek çok kararnameyi cumhurbaşkanı olarak imzalamıştır. Mustafa Kemal Birinci Dünya Savaşı’nda ve Milli Mücadele’de Batı emperyalizmi ile mücadele etmiş ancak Batı’nın bilimsel, kültürel ve teknolojik değerleriyle çatışmamış, aksine Türkiye’nin çağdaş uygarlık seviyesine ulaşabilmesi için Batı uygarlığını zirveye taşıyan bilim ve akıl yöntemiyle çalışma disiplininin rehber edinilmesini tavsiye etmiştir. Türkiye’nin Avrupa Birliği içinde yer alma çabalarını da, Atatürk’ün çağdaş uygarlık düzeyine ulaşma hedefine varış çabaları olarak görmek gerekir.

BİBLİYOGRAFYA

I. ARŞİV BELGELERİ

A. BAŞBAKANLIK OSMANLI ARŞİVİ (BOA)

1. A.DVN.DVE. (Sadaret Dîvân-ı Humâyûn Kalemi Düvel-i Ecnebiye).
2. A.DVN.DVE.d. (Sadaret Dîvân-ı Humâyûn Düvel-i Ecnebiye Defterleri).
3. A.DVN.NMH. (Sadaret Tasnifi Divan Kalemi Nâme-i Humâyûn Evrakı).
4. DH.EUM.5.Şb. (Dahiliye Nezareti Emniyet-i Umumiyye Müdüriyeti Beşinci Şûbe).
5. DH.MUI. (Dahiliye Nezareti Muhâberât-ı Umûmiyye İdaresi).
6. HR.MKT. (Hariciye Nezareti Mektûbî Kalemi).
7. HR.MTV. (Hariciye Nezareti Mütenevvi Kısımlı Evrakı).
8. HR. SYS. (Hariciye Nezareti Siyasi Kısım Evrakı).
9. HR.TO. (Hariciye Nezareti Tercüme Odası),
10. HAT. (Hatt-ı Humâyûn).
11. İ.DH. (İrade Dahiliye).
12. İ.HR. (İrade Hariciye).
13. İ.MF. (İrade Maârif).
14. İ.MVL. (İrade, Meclis-i Vâlâ).
15. İ.MM. (İrade, Mesâil-i Mühimme).
16. MV. (Meclis-i Vükelâ Mazbataları).
17. Y.EE. (Yıldız Esas Evrakı).
18. Y.MTV. (Yıldız Mütenevvi Maruzat Evrakı).
19. Y.PRK.NMH. (Yıldız Perakende Evrakı Nâme-i Humâyûnlar).
20. Y.PRK.SRN. (Yıldız Perakende Serkurenâlık).
21. Y.A.RES. (Yıldız Sadaret Resmi Maruzat Evrakı).

B. BAŞBAKANLIK CUMHURİYET ARŞİVİ (BCA)

1. Bakanlar Kurulu Kararları.
2. Başbakanlık Özel Kalem Müdürlüğü.
3. Muâmelât Genel Müdürlüğü.

II. MECMUA-İ MUÂHEDÂT, C. I, IV.

III. RESMÎ GAZETE.

IV. KİTAPLAR VE MAKALELER

- Armaoğlu 1995 Fahir Armaoğlu, *20. Yüzyıl Siyasi Tarihi (C.1-2:1914-1995)*, Alkım Yay, İstanbul.

- Baykal 1988 Bekir Sıtkı Baykal, *Yeni Zamanda Avrupa Tarihi*, II.Cilt, 1. Kitap, T.T.K. Yay, Ankara.
- Dağlı ve Üçer 1997 Yücel Dağlı - Cumhure Üçer, *Tarih Çevirme Kılavuzu*, C.IV, V, T.T.K.Yay, Ankara.
- Deik (Dış Ekonomik İlişkiler Kurulu); “*Danimarka Ülke Bülteni*”, (Aralık 2005), s.1-19.
- Eldem 1994 Vedat Eldem, *Harp ve Mütareke Yıllarında Osmanlı İmparatorluğu'nun Ekonomisi*, TTK Yay, Ankara.
- Erim 1953 Nihat Erim, *Devletlerarası Hukuk ve Siyasi Tarih Metinleri* C.I, Ankara.
- Girgin 1994 Kemal Girgin, *Osmanlı ve Cumhuriyet Dönemleri Hariciye Tarihimiz (Teşkilât ve Protokol)*, TTK. Yay., Ankara.
- Hammer Kanunlar Külliyyatı Fihristi, *Büyük Osmanlı Tarihi*, C. 8, Çev: Refik Özdek, İstanbul. Başbakanlık Mevzuatı Geliştirme ve Yayın Genel Müdürlüğü, Ankara 1988.
- Karal 1983 Enver Ziya Karal, *Osmanlı Tarihi*, c.V, VI, VII, Ankara, TTK Yay.
- Kurat 1990 Akdes Nimet Kurat, *Türkiye ve Rusya*, Kültür Bakanlığı Yay, Ankara.
- Kütükoğlu 1974 Mübahat Kütükoğlu, *Osmanlı-İngiliz İktisadi Münasebetleri*, I, (1580-1838), Ankara.
- Özdoğan 2005 Sevim Özdoğan, *Türkiye Cumhuriyeti'nin Taraf Olduğu Uluslar arası Antlaşmalar Rehberi 1988-15.06.2005*, Ankara.
- Pamuk 1984 Şevket Pamuk, *Osmanlı Ekonomisi ve Dünya Kapitalizmi*, Ankara.
- Soysal 1989 İsmail Soysal, *Türkiye'nin Siyasal Antlaşmaları I.Cilt (1920-1945)*, Türk Tarih Kurumu Yay, Ankara.
- Tabakoğlu 2000 Ahmet Tabakoğlu, *Türk İktisat Tarihi*, Dergah Yay., İstanbul.
- Tuncer 1991 Hadiye Tuncer; *17 ve 18. Yüzyıllarda Osmanlı İmparatorluğu Danimarka İlişkileri*, Ankara.
- Uzunçarşılı 1977 İsmail Hakkı Uzunçarşılı; *Osmanlı Tarihi*, III. Cilt, 2. Kısım, Türk Tarih Kurumu Yay, Ankara.